

TÖÖST ON EEMALDATUD JUURDEPÄÄSUPIIRANGUGA TEAVE

Rektori otsus: 20.05.2024, 6.1-19/1436-1

Teabevaldaja nimi: Sisekaitseakadeemia

Sisekaitseakadeemia

Sisejulgeoleku instituut

Eerik Purgel

**ESMATASANDI PIIRIVALVURITE TEADLIKKUSE
ARENDAMINE EESTI VÄLISPIIRIL ASET LEIDVATE
PIIRIÜLESTE SÜÜTEGUDE AVASTAMISEKS**

Magistritöö

Juhendaja:

Helina Maasing, MA

Kaasjuhendaja:

Anne Valk, MA

Tallinn 2024

SISEKAITSEAKADEEMIA MAGISTRITÖÖ ANNOTATSIOON

Sisejulgeoleku instituut	Kaitsmine: 06.2024
Töö pealkiri eesti keeles: Esmatasandi piirivalvurite teadlikkuse arendamine Eesti välispiiril aset leidvate piiriüleste süütegude avastamiseks	
Töö pealkiri võõrkeeles: <i>Developing the awareness of first-level border guard officers for detecting cross-border offenses at the Estonian external border</i>	
<p>Lühikokkuvõte: Magistritöö on kirjutatud eesti keeles ja sisaldab ingliskeelset resümeeid. Töö koos lisadega on 89-l leheküljel, millest põhiosa moodustab 67 lehekülge, sisaldab 6 tabelit ja 6 lisa.</p> <p>Magistritöö eesmärk oli selgitada välja piiripunktide vahelisel alal patrull- ja vaatlustegevuses osalevate esmatasandi piirivalvurite tänased teadmised piiriülese süütegevuse tundemärkidest, nende tuvastamisest ja neile reageerimise viisidest.</p> <p>Magistritöö teoreetilises osas käsitleti julgeolekustamise kontseptsiooni, mis on välja töötatud Kopenhaageni koolkonna raames, et pakkuda teoreetilist raamistikku rände ja piirikuritegevuse julgeolekustamise tähenduse loomisel. Samuti käsitleti riskisotsioloogia teooriast lähtudes piirivalvurite riskitajumist, mis aitaks aru saada nende riskide tajumist, hindamist ja haldamist sotsiaalsetest aspektidest.</p> <p>Eesmärgi saavutamiseks viidi läbi empiiriline uurimus ja valiti fenomenograafiline uurimisstrateegia. Andmekogumise meetodina kasutati poolstruktureeritud ekspertintervjuusid ja analüüsimiseks viidi läbi kvalitatiivne sisuanalüüs. Intervjuude käigus koguti struktuurne kirjeldus piirivalvurite töö erinevatele aspektidele ning kuidas iga piirivalvur mõistab piiriüleseid ebaseaduslikke tegevusi piiril. Seejärel kõrvutati analüüsitud piirivalvurite seisukohad ja arusaamad teoreetiliste lähtekohtadega.</p> <p>Magistritöö raames läbi viidud uuringu tulemusel selgus, et piirivalvurite kokkupuude piiriüleste süütegevustega on laialtlevinud, rõhutades nende olulist rolli julgeolekustamises ja riskitaju tähtsust. Kuigi piirivalvurid on enamasti kursis tavapäraste piiriüleste süütegevustega nagu salakaubavedu, on teatud süütegevuse liikide, nagu inimkaubandus, teadlikkus madal, viidates koolituslünkadele. Kogemuste tähtsus on rõhutatud, kuid ka vähem kogunud piirivalvurid näitavad spetsiifilisi teadmisi, näiteks tehniliste vahendite kasutamisest süüteo toimepanijate poolt. Ettepanekud PPA-le hõlmavad sihipäraste koolituste arendamist ja teadmiste jagamise soodustamist organisatsioonisiselt, rõhutades pidevat õpet ja tehnoloogiliste uuendustega kohanemist.</p> <p>Kokku esitati 16 rakendusettepanekut. Lisaks toodi välja võimalikud edasised uurimissuunad.</p>	
Lisad (nt CD, DVD jms): puuduvad	
Võtmesõnad: piiriülene süütegevus, teadlikkuse arendamine, piirivalvur	
Võõrkeelsed võtmesõnad: cross-border crime, awareness development, border guard officer	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Eerik Purgel	
Olen koostanud magistritöö iseseisvalt. Kõik magistritöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma magistritöö avaliku osa avaliku ligipääsuga avaldamisega elektroonilises keskkonnas.	
Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/	Kommentaari: -
Vastab magistritöö nõuetele	
Juhendaja: Helina Maasing	Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/
Kaasjuhendaja: Anne Valk	Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/
Kaitsmisele lubatud	
Sisejulgeoleku instituudi juhataja: Erkki Koort	Allkiri: /allkirjastatud digitaalselt/

SISUKORD

MÖISTETE JA LÜHENDITE LOETELU.....	5
SISSEJUHATUS	6
1. JULGEOLEKUSTAMISE JA RISKISOTSIOLOOGIA TEOREETILISED LÄHTEKOHAD PIIRIVALVURITE TÖÖ KONTEKSTIS	12
1.1 Rände ja piirikuritegevuse julgeolekustamine Kopenhaageni koolkonna käsitluses	12
1.2 Riskisotsioloogia ja riskianalüüsi teoreetiline lähenemine piirivalvurite näitel.....	18
1.2.1 Riskide tajumine piirivalvuri töös sh tundemärkide teadvustamine ja ohtude hindamine.....	21
1.2.2 Ebaseaduslikele tegevustele reageerimine	27
2. PIIRIVALVURITE TEADLIKKUSE UURING	33
2.1 Uurimismetoodika ja uurimuse käik.....	33
2.2 Ekspertintervjuude tulemused	36
2.3 Ekspertintervjuude tulemuste analüüs	54
2.4 Järeldused ja ettepanekud	61
2.4.1 Töö praktiline väärtus	69
2.4.2 Töö piirangud ja puudused	70
2.4.3 Ettepanekud edasisteks tegevusteks	70
KOKKUVÕTE	71
SUMMARY	73
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	74
TABELITE LOETELU	82
LISA 1. EKSPERTINTERVJUUDE KÜSIMUSED.....	83
LISA 2. Ekspertintervjuude kodeerimistabel. Kategooria 1. Piiriülese süütevusega kokkupuude.....	84

LISA 3. Ekspertintervjuude kodeerimistabel. Kategooria 2. Tundemärkide avastamine.	85
LISA 4. Ekspertintervjuude kodeerimistabel. Kategooria 3. Reageerimine.	87
LISA 5. Ekspertintervjuude kodeerimistabel. Kategooria 4. Informatsiooni omandamine.	88
LISA 6. Ekspertintervjuude kodeerimistabel. Kategooria 5. Teadlikkuse arendamine. .	89

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU

CIRAM – ühine integreeritud riskianalüüsi mudel

Patrull- ja vaatlustegevus - piiride valvamine piirivalvurite poolt piiripunktide vahel ja piiripunktide valvamine väljaspool nende ametlikku lahtiolekuaega selleks, et takistada isikutel kontrolli vältimist piiril (Euroopa Parlament ja Nõukogu, 2016).

Piirikontroll - piiril teostatav tegevus, mis igast muust põhjusest sõltumata leiab aset ainult piiriületamise kavatsuse või piiriületamise korral ning koosneb kontrollidest ning patrull- ja vaatlustegevusest (*ibid*).

Piirivalvur - vastavalt siseriiklikule õigusele piiripunkti või piirile või selle vahetusse lähedusse määratud ametiisik (piirivalveametnik), kes kooskõlas EL määruse ja siseriikliku õigusega täidab piirikontrolliga seotud ülesandeid (*ibid*).

Piiriülene süütegevus – käesolevas töös on käsitletud piiriüleste süütegude all kõiki kuritegusid ja väärtegusid, mis toimuvad üle Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni välispiiri

PPA – Politsei- ja Piirivalveamet

Riskianalüüs – riskianalüüs on süstemaatiline protsess, mis on keskne piirihalduse juhtimisel Euroopa Liidus. Riskianalüüs hõlmab ohtude tuvastamist, nende hindamist ja vajalike meetmete rakendamist, et tagada välispiiride tõhus haldamine (Frontex, 2021)

SISSEJUHATUS

Eesti riigis on üheks julgeolekupoliitika nurgakiviks tõhus välipiiri valve, mis aitab tõkestada ebaseaduslikku rännet ja piiriülest kuritegevust, kindlustades nii Eesti kui ka teiste Euroopa Liidu liikmesriikide julgeolekut. Tõhus välispiiri valve ei tähenda pelgalt piirikontrolli ja – valvet, vaid ka võimalikke välispiiri ohtude ära tundmist. Rahvusvahelistumise ja Euroopa Liidus kehtiva vaba liikumise tingimustes vajab võitlus organiseeritud kuritegevusega suuremat tähelepanu ning Eesti töötab selle nimel, et ennetada rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse mõju, tõkestada ebaseadusliku tulu teenimist ja selle legaliseerimist. Ühe meetmena nähakse ette tugevdada riigipiiri, ühtlasi Euroopa Liidu välispiiri valvamist, vähendades sellega piiriüleseid ohte ja riske (Riigikogu, 2017).

Pideva või hooajalise rändesurve all olevad riigid nagu Sloveenia, Kreeka jm EL liikmesriigid on ebaseaduslikku rännet suutnud senisest paremini takistada, ent üksikute illegaalsete piiriületajate asemel on esile kerkinud võrgustikud, mille liikmed tunnevad kohalikke olusid, kasutavad ära lünki piirivalves ja seadustes ning toimetavad inimesi ebaseaduslikult Euroopa Liitu (Välisluureamet, 2019). Seetõttu on piirivalvurite jaoks eriti oluline kiiresti muutuvates oludes olla teadlikud võimalikest tegutsemisviisidest. Eesti inimesed tunnevad, et nad elavad vabas ja turvalises ühiskonnas, kus igaühe väärtus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusesse loovad ühe turvalisima riigi Euroopas. Tavapäraselt peetakse turvatunde tagamise peamiseks osadeks riigi julgeolekut ja inimeste kaitstust süütegude ja ohtude eest. Tõhus piirivalve aitab luua kodanikes turvatunde (Siseministeerium, 2021). Eesti inimeste turvatunde ja usalduse Politsei- ja Piirivalveameti (edaspidi PPA) vastu saab kõikumata, kui piirivalvur ei avasta piiriülesele süütevõttele viitavaid tunnuseid välispiiril. Tihti ei märgata PPA siseselt ega ka laiemalt teistes kuritegude lahendamise tegelevates riigiasutustes, et eesliinil töötav piirivalvur peab tuvastama oma töö käigus väga erinevate kuriteoliikide tunnuseid. Need kuriteod võivad olla näiteks salakaubandus, sh narkootikumide vedu, inimkaubandus, terrorism, dokumentide võltsimised. Oluline on, et piirivalvurid ennetaksid ja oleksid valmis reageerima igasugustele ohtudele, sealhulgas rändeohtudele, et tagada ühiskonna turvatunne.

Euroopa integreeritud piirihaldus (edaspidi IBM) on terviklik strateegia, mille eesmärk on tagada Euroopa Liidu välispiiride tõhus ja koordineeritud kaitse, hõlmates strateegilist ja operatiivset koordineerimist Euroopa ja riikide tasandil, et tagada Schengeni ala turvalisus

ja isikute vaba liikumine. See põhineb Euroopa õigus- ja poliitikaraamistikul, mis on välja töötatud ELi institutsioonide poolt ja rakendatakse tihedas koostöös liikmesriikide ning Schengeni riikidega (Euroopa Liit, 2016).

Euroopa integreeritud piirihalduse keskmes on Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Amet (edaspidi Frontex), mille ülesandeks on rakendada integreeritud piirihaldust koostöös riiklike ametiasutustega. Need ametiasutused, sealhulgas rannikuvalve, vastutavad merepiiri patrullimise ja järelevalve eest ning muude piirikontrolli ülesannete täitmise eest. Liikmesriigid ja Schengeni riigid haldavad välispiire vastavalt ELi õigusaktidele, samas kui Frontex toetab neid, tõhustades, hinnates ja koordineerides nende meetmeid ja tagasisaatmisoperatsioone. Ameti peamised ülesanded on piirihaldus- ja järelevalve, riskianalüüs, piiri seire, võitlus piiriülese kuritegevusega, tagasisaatmine, rahvusvaheline koostöö ja koolitusprogrammid. Frontexi missioon on tagada ELi välispiiride turvalisus ja nõuetekohane toimimine, hõlbustades samal ajal seaduslikku reisimist ja kaubandust. Ameti tegevused on kriitilise tähtsusega Schengeni ala ohutuse ja turvalisuse säilitamisel. Riskianalüüs on üks Frontexi tegevustest, mis aitab agentuuril tuvastada potentsiaalseid ohtusid ja julgeolekuriske seoses piiriületuste ja rändega. Riskianalüüsi teoreetiline lähenemine Frontexis hõlmab mitmeid olulisi aspekte. Frontex määratleb riskianalüüsi kui protsessi, mis hõlmab piirikontrolli alaseid ohte ja riske, nende hindamist ning meetmete väljatöötamist nende ohjeldamiseks. See hõlmab ka jälgimist, teabe kogumist ja analüüsimist, et mõista paremini rändevoogude ja piiride ületamisega seotud nähtusi. Frontexi riskianalüüsi teoreetilised alused põhinevad riskijuhtimise kontseptsioonil, mis hõlmavad riskide tuvastamist, hindamist, juhtimist ja jälgimist. Iga-aastane riskianalüüs tuvastab Euroopa integreeritud piirihalduse ja ELi välispiiri jaoks olulised temaatilised riskid ning enim mõjutatud piirkonnad, et tõsta piirivalvurite tajutavust ja tõhustada koostööd (Frontex, 2022).

Piirivalvurite töö hõlmab laia spektrit riskide teadvustamisest ja hindamisest, eriti seoses piiriülese kuritegevuse sh inimkaubanduse ja terrorismi ning massilise sisserändega. Frontexi käsiraamatud ja juhendid pakuvad piirivalvuritele vajalikke tööriistu ja teadmisi, et tõhusalt tuvastada ja reageerida piiriülesele kuritegevusele. Eriti oluline on see töö jõe, maismaa või järve piiridel, kus kuritegevuse iseloom ja väljakutsed võivad erineda tavapärasest piiripunktide keskkonnast. Riskianalüüs on üks vahendeid, mis aitab suurendada piirivalvuri teadlikkust välispiiril asetleidvatest ohtudest.

PPA lähtub piirivalvamisel IBM põhimõtetest. IBM'i üheks osaks on Frontexi määruse artikli 3 järgi riskide ja võimalike ohtude analüüsimine. Analüüsil peavad põhinema nii piirikontroll, -valve kui muud tegevused (Euroopa Parlament ja Nõukogu, 2019). EL, sh Eesti välispiiri ohud seoses ebaseadusliku rände, piirirežiimi rikkumiste ja salakaubandusega on hinnatud Frontexi CIRAM (ingl k *Common Integrated Risk Analysis Model*) mudeli järgi ja edastatakse vastavatele struktuuriüksustele edasise töö planeerimiseks (Politsei- ja Piirivalveamet, 2022). Eelnimetatud mudelit kasutatakse nii strateegilisel, operatiivsel- kui taktikalisel tasandil riskide hindamisel ja ohuhinnangute koostamiseks. Strateegiline tase antud mudelis kujundab ja suunab poliitilisel tasemel otsustajaid ning pikaajalist operatiivressursside planeerimist või annab põhjuse otsustajale, miks mingisugune strateegiline suund on võetud. Operatiivne tase toetab igapäevast tööd, taktikalise taseme või uurimisprioriteetide suuna kujunemist. Taktikaline tase on seotud kitsamalt identifitseerimise, sihtmärgistamise, avastamise, sekkumise tegevustega, mis on suunatud konkreetsetele kuritegelikele grupeeringutele. PPA piirivalvebüroode ohuhinnangud, mis koostatakse CIRAM põhimõtete järgi, keskenduvad sisult rohkem strateegilisele ja operatiivsele tasemele, et mõjutada PPA siseselt otsustajaid (juhtkonda) ja planeerimist (Politsei- ja Piirivalveamet, 2020). Magistritöös keskendutakse empiirilise uuringu käigus taktikalisele tasemele, kuna selle valdkonna kohta on vähe teostatud uurimistöid ning taktikalise taseme töötajatele võib jääda operatiiv-strateegilise taseme ohuhinnangutest väheseks oma töö efektiivsuse tõstmiseks.

Taktikalise taseme analüüs tugineb CIRAM'i järgi veelgi enam kvantitatiivsetele meetoditele ja täpsetele andmetele, kuna selle peamine eesmärk on tuvastada ja suunata konkreetseid ohte ja riskitegureid. Lisaks võetakse arvesse geograafilist piirkonda ja ajafaktorit. Selles kontekstis tuleb kaaluda spetsiifilisi andmetüüpe, mis hõlbustavad ohu tuvastamist ja võimalike seoste kindlakstegemist erinevate ohtude vahel. Sellisteks andmeteks on näiteks tegutsemisviisid, võltsitud dokumentide omadused, riskiindikaatorid ja -profiilid, transpordivahendid ning isikuandmed (kui see on asjakohane ja lubatud). Sellel analüüsitasemel on eriti oluline ohuhinnang ja ohu konkreetsete omaduste analüüs. Taktikaline analüüs on oluline, kuna see keskendub operatiivsetele tulemustele ja vajadustele, mis on kriitilise tähtsusega konkreetsete ohtude ja riskide tuvastamisel ja nende lahendamisel. Taktikalise taseme riskianalüüsid hõlmavad süütegude uurimisi ja nende peamine eesmärk on lubada kasutusele võtta asjakohaseid meetmeid või lahendada

tuvastatud ohte ja riske, eesmärgiga parandada välispiiride integreeritud haldamist (Frontex, 2021, pp. 13, 19).

CIRAM'i abil kirjeldatakse erinevaid ohte kogutud andmete pinnalt ja sellele tuginevalt määratakse riskide maandamine vastutusalas olevale üksusele. Ohtude tuvastamisel ja kirjeldamisel kasutatakse piirivalve analüütikute poolt enamasti juba aset leidnud juhtumeid, mis ei ole aktuaalsed kuritegelike grupeeringute kiire kohanemisvõime või näiteks ootamatult tekkinud väliskeskkonnast tulenevate ohtude tõttu. Eelnimetatud ohud on kirja pandud üldiselt ning detailselt ohtude äratundmist või indikaatoreid ohtude äratundmiseks ei ole kirjeldatud. Indikaatorid, mis on loodud strateegilisel või operatiivsel tasemel, on juhtumipõhised ehk mõõdetakse toimunud juhtumeid, aga ei kirjeldata taktikalisel tasemel juhtumi äratundmisega seotud indikaatoreid vastavalt Frontexi viimasele taktikalise taseme analüüsi mudelile (Frontex, 2021).

Magistritöö valdkond on juhtimis- ja planeerimisalane, mille eesmärgiks on leida tulemuslikke viise välipiiril töötavate piirivalvurite efektiivsemaks rakendamiseks. Uuring viiakse läbi organisatsiooni tasemel, kaasates Politsei- ja Piirivalveameti Ida ning Lõuna prefektuuri piirivalve suunal töötavaid ametnikke.

Töö on aktuaalne, kuna julgeolekuohud ja piiriülene süütegevus, sealhulgas salakaubavedu ja inimkaubandus, muutuvad üha keerukamaks ja tundlikumaks. Piirivalvurite oskus hinnata riske ja ohte taktikalisel tasemel, otse piiril, on muutunud järjest olulisemaks. On vaja aru saada, milliseid tööriistu, sealhulgas riskianalüüsi, rakendavad piirivalvurid taktikalises tegevuses vahetult piiril, et taktikalist riskianalüüsi ühtlustada. Piirivalvuri poolt avastatud organiseeritud kuritegevusega seotud info võib olla oluline rahvusvahelistele organisatsioonidele, näiteks Europol'ile (Council of the European Union, 2002). Järjest enam toimub peidetult või hästi arenenud tehnoloogilisi vahendeid kasutades piiriülene peitkuritegevus, valdavalt salakaubandus, mis alati ei toimu vahetult piiri ääres (Žakin, 2016, pp. 24, 25, 37,38 ; Politsei- ja Piirivalveamet, 2022; Salm, 2015). Rikkumised saab toime panna raskesti avastatavate vee all liikuvate vesiliikurite ja mehitamata õhusõidukitega, mis oluliselt raskendab piirivalvuri tööd. Piiriülese organiseeritud kuritegevusega seotud grupid muutuvad ajas oma tegevustes targemaks, kriminaalmenetlustes ja tõenditega tutvumise teel saadava kogemuse tõttu (Politsei- ja Piirivalveamet, 2022). Puudu on eritehnikast teatud rikkumiste avastamiseks (Žakin, 2016, p. 24). Piirivalvepatrullide liikumise mustrid on

kergesti avastatavad (Politsei- ja Piirivalveamet, 2022). Erinevate ohtude ja riskide tõttu on vaja tõsta taktikalise riskianalüüsi teenistuses kasutamise oskust, et avastada efektiivsemalt piiriülest süütegevust.

Töö on uudne, sest senimaani on Eesti teadusmaastikul piirivalvamise suunal analüüsitud vähestel kordadel esmatasandil patrull- ja vaatlustegevuses osalevate piirivalvurite teadlikkust piiriülese süütegevuse tundemärkide leidmise osas, eriti piirivalvurite teadlikkuse arendamise võimalusi. Näiteks Kukk analüüsis oma lõputöös tehniliste vahendite ja inimressursi suurendamise vajalikkust (Kukk, 2012, pp. 31, 32). Esmatasandi piirivalvurite teadlikkust taktikalise riskianalüüsi kasutamise võimalustest pole täpsemalt uuritud. Kumm (2015) tõi välja, et enamust ohuhinnanguid ja riskianalüüsi peetakse pigem ülevaatlikeks teabetoodeteks, sest need sisaldavad vähesel määral kriminaalteabe analüüsi ja jäävad pigem olukorda kirjeldavaks. Analüüsid on toetuseks juhtimisotsustele, mitte taktikalise taseme ohuteadlikkuse kasvatamiseks või taktikaliste meetmete rakendamiseks (Kumm, 2015, pp. 35, 36). Seda on oluline ära märkida, sest ka CIRAM baasil tehtud riskianalüüsid ja ohuhinnangud piirivalvuritele on pigem juhtimisotsuste mõjutamiseks.

Seega on oluline leida vastus uurimisprobleemile, milline on Eesti välispiiril töötavate esmatasandi piirivalvurite teadlikkus piiriülese süütegevuse avastamisest ja sellele reageerimise viisidest.

Magistritöö uuringuga soovitakse leida vastused järgnevatele uurimisküsimustele:

1. Milliste piiriüleste süütegevustega võib piirivalvur piiril kokku puutuda?
2. Milliseid piiriülestele süütegevustele viitavaid tundemärke piirivalvurid teadvustavad?
3. Kuidas piirivalvur omandab informatsiooni piiriülestele süütegevustele viitavatest tundemärkidest?
4. Kuidas piirivalvur reageerib juhtumitele, kus ilmnevad piiriülesele süütegevusele viitavad tundemärgid?
5. Kuidas piirivalvureid toetada teadlikkuse arendamisel piiril aset leidvate süütegevuste äratundmiseks ning nendele reageerimiseks?

Magistritöö eesmärk on selgitada välja piiripunktide vahelisel alal patrull- ja vaatlustegevuses osalevate esmatasandi piirivalvurite tänased teadmised piiriülese

süütegevuse tundemärkidest, nende tuvastamisest ja neile reageerimise viisidest. Võimalike puuduste avastamisel on oluline selgitada välja, mis on puuduste põhjuseks ning teha ettepanekud olukorra parandamiseks. Magistritöö eesmärgi saavutamiseks ning uurimisküsimustele vastamiseks on püstitatud kolm uurimisülesannet:

1. Analüüsida teaduskirjanduse põhjal riskide hindamise ja analüüsi tähtsust teadlikkuse suurendamiseks piirijulgeoleku tagamisel.
2. Analüüsida piirivalvurite teadlikkust piiril aset leidvate süütegevuste äratundmisel ja neile reageerimisel.
3. Sünteesida teoreetiliste lähtekohtade ja empiirilise uuringu tulemusi ning töötada välja ettepanekud välispiiril töötavate piirivalvurite teadlikkuse arendamiseks piiril aset leidvate süütegevuste avastamisel, äratundmisel ja riskide maandamisel.

Magistritöö empiirilises osas kasutatakse uurimisstrateegiana fenomenograafilist (Barnard, et al., 1999) uuringut ja analüüsimeetodina kvalitatiivset sisuanalüüsi (Flick, 2009, pp. 323-325). Magistritöös kasutatakse andmekogumise meetoditena poolstruktureeritud ekspertintervjuusid uurimisküsimustele nr 1 - 5 vastuste saamiseks. Intervjuudesse kaasati eesmärgipärase valimi (Teddlie & Yu, 2007, pp. 77-100) abil Ida ning Lõuna prefektuuri piiripunktide vahelisel alal töötavaid ametnikke maksimaalse variatiivsuse alusel.

Magistritöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis analüüsitakse teadusallikaid, mis on seotud riskide hindamise olulisega piirijulgeoleku tagamisel. Teises peatükis kirjeldatakse magistritöö valimit ja metoodikat ning uuritakse piirivalvurite teadlikkust. Seejärel antakse ülevaade uuringu tulemusest ja tehakse ettepanekud välispiiril töötavate piirivalvurite teadlikkuse arendamiseks piiril aset leidvate süütegevuste avastamiseks ja nendele reageerimiseks.

1. JULGEOLEKUSTAMISE JA RISKISOTSIOLOOGIA TEOREETILISED LÄHTEKOHAD PIIRIVALVURITE TÖÖ KONTEKSTIS

Käesolevas peatükis tuuakse välja magistritöö eesmärgi toetav teoreetiline käsitlus. Peatükk on jagatud alapeatükkideks, millest esimese (1.1.) eesmärk on kasutada julgeolekustamise kontseptsiooni, mis on välja töötatud Kopenhaageni koolkonna raames, et pakkuda teoreetilist raamistikku rände ja piirikuritegevuse julgeolekustamise tähenduse loomisel.

Teises alapeatükis (1.2.) käsitletakse riskisotsioloogia teooriast lähtudes piirivalvurite riskitajumist, mis aitab aru saada nende riskide tajumise, hindamise ja haldamise sotsiaalsetest aspektidest. Alapeatükk on jaotatud kolmeks osaks, kus käsitletakse (1.2.1) riskide tajumist, (1.2.2) riskide hindamist ja (1.2.3) riskidele reageerimist. Eesmärk on siduda välispiiril töötavate piirivalvurite teadmised piiriülesest süütegevusest julgeolekustamise ja riskisotsioloogia raamistikuga.

1.1 Rände ja piirikuritegevuse julgeolekustamine Kopenhaageni koolkonna käsitluses

Kopenhaageni koolkonna käsitlus on oluline piirikuritegevuse analüüsimisel, kuna see laiendab julgeoleku mõistet kaugemale traditsioonilisest militaarsest perspektiivist. See hõlmab poliitilisi, majanduslikke ja sotsiaalseid aspekte, pöörates tähelepanu sellele, kuidas julgeolekuohte määratletakse ja konstrueeritakse. Keskne on kõneakti idee: kui mõni autoriteetne isik või grupp nimetab midagi ohuks, hakkab avalikkus seda samuti ohuna käsitlema. See lähenemine võimaldab sügavamalt arusaama piirikuritegevusest kui keerukast nähtusest, mis ületab lihtsad seletused ja hõlmab laiemaid sotsiaalseid ja poliitilisi kontekste.

Barry Buzan, Ole Wæver ja Jaap de Wilde on olnud Kopenhaageni koolkonna juhtfiguurid, kes laiendasid julgeoleku kontseptsiooni, näidates, kuidas erinevad julgeolekusektorid aitavad kaasa julgeoleku kujutlemisele ja praktikale. Teooria järgi on võimalik eristada viit sektorit. Esiteks, **sõjaline** sektor, mis käsitleb traditsioonilisi riikliku julgeoleku küsimusi, nagu relvastatud konfliktid, sõjalised võimekused ja strateegilised kaitseküsimused (Buzan, et al., 1998, p. 20). Teiseks, **poliitiline** sektor, mis hõlmab organisatsioonilist stabiilsust, poliitilist suveräänsust ja ideoloogilisi süsteeme. See sektor keskendub peamiselt riigi autoriteedi ja autonoomia küsimustele (*ibid*, p. 21). Kolmandaks on **majanduslik** sektor, mis käsitleb majanduslikku stabiilsust ja heaolu. Küsimused nagu kaubavahetus,

majanduskriisid ja ressursside kättesaadavus on selle sektori keskmeks (*ibid*, p. 22). Neljas on **sotsiaalne sektor**, mille keskmeks on kultuurilised, etnilised ja religioossed identiteedid. See sektor uurib, kuidas need identiteedid võivad kaasa tuua konflikte ja mida saab teha nende potentsiaalse destabiliseerimise ärahoidmiseks (*ibid*, p. 23). Viidendana **keskkonna sektor**, mis käsitleb looduslikke ressursse ja keskkonnakaitse küsimusi. Selle sektori raames analüüsitakse näiteks kliimamuutuste, loodusõnnetuste ja ressursikonfliktide mõju julgeolekule (*ibid*, p. 24). Lähtudes käesoleva töö kontekstist keskendutakse järgnevas teoreetilises käsitluses peamiselt sotsiaalsele sektorile, aga kokkupuude on nii sõjalise kui ka poliitilise sektoriga.

Lisaks käsitleb Kopenhaageni koolkond ka julgeolekustamise protsessi, kus teatud küsimused, olgu need siis piirikuritegevuses või muudes asjaoludes, tuuakse esile ja muudetakse erakorralisteks, nõudes vastavaid meetmeid. **Julgeolekustamine** on keskne mõiste Kopenhaageni koolkonna julgeolekuteoorias ja see on üks dünaamilisemaid ja kõige rohkem arutelu tekitavaid mõisteid rahvusvahelistes suhetes. Julgeolekustamine on protsess, millega esitatakse teatud nähtus või teema eksistentsiaalse ohuna, mis nõuab erakorralisi meetmeid. See pole objektiivne protsess, vaid põhineb sotsiaalsetel ja poliitilistel otsustel ning kõneaktil. Julgeolekustamine koosneb erinevatest etappidest ja osapooltest. (Buzan, et al., 1998, pp. 24-25; Balzacq, 2005, pp. 172-173)

Julgeolekustamisel on keskne roll **julgeolekustajal**, kes esitab nähtuse ohuna, kasutades peamiselt kõneakte ja veenab sihtrühma (tavaliselt publikut või poliitilisi otsustajaid) selles, et erakorralisi meetmeid on vaja kasutusele võtta (Waeber, 1995, p. 55). Julgeolekustaja võib olla valitsus, rühm, institutsioon või isegi üksikisik. Julgeolekustamine on ennekõike diskursiivne akt, mis nõuab veenmist ja suhtlemist (Buzan, et al., 1998, p. 26). See tähendab, et julgeolekustamise edukus või ebaõnnestumine sõltub suuresti sellest, kuidas teema on esitatud ja kas publik on veendunud. Julgeolekustaja on seetõttu protsessi aktiivne osapool. Kõik ei saa julgeolekustamise akti edukaks muuta ehk julgeolekustaja peab olema piisavalt usaldusväärne ja autoriteetne, et tema sõnumit aktsepteeritaks. Julgeolekustajatel on suur vastutus, sest nende esitatud ohud võivad õigustada erakorralisi meetmeid. Kui neid ohte valesti tõlgendatakse või nendega ebaoproportsionaalselt tegeldakse, võib see põhjustada kahjulikku mõju (*ibid*, p. 35). Erakorralisi meetmeid, mida julgeolekustamine õigustab, peetakse sageli tavapärasest poliitilisest tegevusest erinevaks. Seetõttu võib julgeolekustamise kuritarvitamine kaasa tuua demokraatlike protsesside tõrjumise (Waeber,

1995, p. 57). Magistritöö eesmärgist lähtuvalt keskendutakse peamiselt piirivalvurile kui julgeolekustajale.

Kõneakti mõiste on Kopenhaageni käsitluses oluline, et mõista, kuidas ja millistel tingimustel julgeolekustamise protsess toimub. See idee tugineb Austinile (1962) ja hiljem Searle'ile (1969), kes näitasid, kuidas keel ei kajasta mitte ainult reaalsust, vaid loob seda teatud olukordades. Kõneakt on sõnum, millel on jõud muuta reaalsuse tõlgendust või struktuuri. See tähendab, et sõnalisel eneseväljendamisel võib olla praktilisi tagajärgi (Austin, 1962, p. 22). Kopenhaageni koolkonna järgi on julgeolekustamise kõneakt sõnum, mille kaudu esitatakse teatud nähtus eksistentsiaalse ohuna, mis nõuab erakorralisi meetmeid (Buzan, et al., 1998, p. 26). See on akt, millega tehakse midagi julgeoleku küsimuse esiletoomiseks. Ütlemine ise on akt, mille kaudu on võimalik muuta kõnealune teema julgeoleku või turvalisuse valdkonda kuuluvaks. Kõneakti puhul on problemaatiliseks osaks keel, mis on keskne vahend tähenduse edastamisel. Pigem tuleb arvesse võtta ka piltide rolli, sest ainult keelele keskendumine välistab bürookraatlikud praktikad. Samuti füüsiliste tegevuste vormid, mis annavad tegelikkuses turvalisuse tähenduse edukamalt edasi ja mille kaudu on võimalik turvalisust konstrueerida. Näiteks jõu demonstreerimine mingisuguste tegevuste kaudu avalikus ruumis on efektiivsem julgeolekustamise vahend kui ainult kõneakt (McDonald, 2008, pp. 572-573).

Eelnevast tulenevalt on oluline ka **piiritletav objekt**, mis viitab millelegi, näiteks riik, rahvas, põhiseadus ja isegi keskkond, mida tuleb kaitsta ja mis on julgeolekustamise protsessis esitatud eksistentsiaalse ohuna. Julgeolekustamise puhul peetakse seda objekti väärtuslikuks ja selle kaitsmine nõuab erakorralisi meetmeid. Piiritletav objekt on tihti seotud julgeolekustajaga. Julgeolekustaja esitleb ohu piiritletavale objektile, nõudes seeläbi erakorralisi meetmeid selle kaitseks. (Buzan, et al., 1998, p. 36) Julgeolekustamine ei puuduta lihtsalt ohtu, vaid eksistentsiaalset ohtu – ohtu, mis ähvardab piiritletava objekti olemasolu (Huysmans, 2006, p. 11).

Dejulgeolekustamine on oluline mõiste, mis vastandub "julgeolekustamisele" (ingl *securitisation*). See on protsess, mille käigus julgeolekustatud teema eemaldatakse erakorralise ja eksistentsiaalse ohuna käsitlemise raamistikust, viies selle tagasi "normaalse" poliitilise debati sfääri. Teatud teemade julgeolekustamine võib põhjustada liigset alarmismi, mis võib omakorda kaasa tuua ebaproportsionaalsed ja kahjulikud poliitilised

reaktsioonid. Seega võib julgeolekustamine aidata taastada tasakaalu ja tervet mõistust poliitilises arutelus (Huysmans, 2006, p. 13). Selle saavutamiseks peab julgeolekustaja või teine mõjukas osapool aktiivselt töötama selle nimel, et muuta teema käsitlemist ja vähendada selle erakorralist iseloomu. See võib hõlmata retoorika muutmist, dialoogi ja kompromissi otsimist ning teabe ja tõendite esitamist, mis kummutavad algseid ohtu puudutavaid väiteid. (Balzacq, 2010, p. 45)

Euroopa järjest integreeruvam ja avatum piiripoliitika on tekitanud arutelu rände ja piirikuritegevuse üle ning nende võimaliku mõju üle Euroopa Liidu liikmesriikide julgeolekule (Buzan, et al., 1998, pp. 21, 119). Ebaseadusliku rände julgeolekustamine tähendab eelkõige selle käsitlemist eksistentsiaalse ohuna, mis ohustab sihtriigi sotsiaalset ja kultuurilist terviklikkust. Kopenhaageni koolkonna raamistikus on rändeküsimuse julgeolekustamine seotud eelkõige sotsiaalse sektoriga, kus kultuurilised ja identiteediküsimused on esiplaanil (Buzan, et al., 1998, p. 119). Näiteks võidakse käsitleda sisserännet kui ohtu tööturule, avalikele teenustele või riigi kultuurilisele identiteedile. Ebaseadusliku rände kujutamine julgeolekuohuna võib kaasa tuua ranged piirikontrollid, immigratsioonipoliitika karmistamise ja muud erakorralised meetmed (Huysmans, 2000, p. 760). Need meetmed võivad ulatuda piiride füüsilisest tugevdamisest kuni asüülitaotlejate ja ebaseaduslike sisserändajate kinnipidamiseni. Erakorralised deporteerimisoperatsioonid võidakse läbi viia ebaseaduslike sisserändajate tagasisaatmiseks nende päritoluriikidesse (Buzan, et al., 1998, p. 92).

Kopenhaageni koolkonna lähenemises on julgeolekustamise protsess interaktiivne, kus teatud küsimused muudetakse julgeolekuküsimusteks teatud sotsiaalsete ja poliitiliste protsesside kaudu (Buzan, et al., 1998, p. 26). Piirikuritegevuse julgeolekustamine on seega protsess, kus piirikuritegevuse teemad seostatakse ohtude ja hirmudega, muutes need prioriteetseteks ja vajadusel erakorralisteks meetmeteks. Piiriülene kuritegevus, mis võib hõlmata narkokaubandust, inimkaubandust ja rahvusvahelist terrorismi, on sageli kujutatud eksistentsiaalse ohuna riikidele ja nende kodanikele.

Piiriüleste süütegevuste julgeolekustamise meetoditest saab välja tuua kolm peamist. Nendeks on esiteks, **diskursiivne strateegia**, mille puhul poliitikud või piirivalvurid võivad kasutada kõnet (kõneakt), milles piirikuritegevust või ebaseaduslikku rännet kujutatakse eksistentsiaalse ohuna riigi julgeolekule, rahva turvalisusele või majandusele (Waeber,

1995, p. 55). Poliitikud võivad kasutada piirikuritegevuse julgeolekustamist oma poliitilise kapitali suurendamiseks. Julgeolekuteemad on sageli emotsionaalsed ja aitavad poliitikutel luua endast kuvandit kui otsustavatest ja kaitsvatest juhtidest. Lisaks võib julgeolekustamise kaudu piirikuritegevusega seotud hirmudele vastamine aidata kaasa valimisedu saavutamisele (Boswell, 2007, p. 605). Teiseks meetodiks on **seaduse muudatused**, kuna julgeolekustamise tulemusel võib vastu võtta karmimaid seadusi, mis keskenduvad piirikuritegevusele, näiteks suuremad karistused salakaubavedajatele või ebaseaduslikele sisserändajatele (Guild, 2009, p. 163). Ning kolmandaks meetodiks on **ressursside suunamine**, sest julgeolekustatud piirikuritegevus võib põhjustada rohkemate ressursside suunamist piirivalvele, sealhulgas tehnoloogilistele uuendustele, nagu droonid või biomeetrilised skannerid (Baldaccini & Toner, 2008, pp. 11-12).

Piirivalvurid võivad julgeolekustamise protsessis osaleda mitmel moel. Piirivalvuritel on selles kontekstis oluline roll julgeolekustamise aktiivsete osalejatena. Kopenhaageni koolkonna kohaselt on julgeolekustamine suuresti sõltuv sellest, kuidas teavet levitatakse ja kuidas see on raamistatud (Buzan, et al., 1998, p. 26). Piirivalvurid võivad julgeolekustada ebaseaduslikku rännet, **levitades informatsiooni** selle kohta, kuidas ränne võib mõjutada riiki majanduslikult, sotsiaalselt ja kultuuriliselt. Avalikkuse teavitamine ja teadlikkuse tõstmine võib aidata kaasa rände ja piirikuritegevuse käsitlemisele julgeolekuohtudena (Huysmans, 2000, p. 752; Huysmans, 2006, p. 45). Piirivalvurid võivad korraldada regulaarseid pressikonverentse, et jagada olulist teavet piirikontrolli hetkeseisu, tulemuste ja probleemide kohta. Selliste sündmuste kaudu on võimalik saada ka meedia tähelepanu ja suurendada avalikkuse teadlikkust (Guild, 2009, p. 115).

Julgeolekustamiseks võivad piirivalvurid ühtlasi **rakendada uusimaid tehnoloogiaid**, nagu droonid, infrapuna-kaamerad või biomeetrilised süsteemid, et tõsta esile piiride kontrolli vajadust ja mille kasutamist kontrollivad piirivalvurid ise (Salter, 2008, p. 365). **Koostöö julgeolekuasutuste ja piirivalve vahel** võib tugevdada kujutist piiriülesest kuritegevusest kui julgeolekuohust (Guild, 2009, p. 67). Julgeolekustamise protsess võib kaasa tuua suuremaid ressursse piirikontrolliks ja piirivalvele sh väljaspool oma riiki (Leonard & Kaunert, 2016). Piirivalvurite koolitamine julgeolekuohtude tuvastamiseks ja nendega tegelemiseks toetab rände ja piirikuritegevuse julgeolekustamise narratiivi (Bigo, 2002, p. 63).

Ebaseadusliku rände ja piiriülese kuritegevuse julgeolekustamine ei ole ainult objektiivsete ohtude tulemus, vaid ka tajude ja konteksti tulemus. Kopenhaageni koolkond rõhutab, et julgeolekustamine ei ole automaatne protsess. See nõuab kõneakte, mille kaudu esitatakse teatud nähtused eksistentsiaalsete ohtudena (Wæver, 1995, p. 55). Ebaseadusliku rände ja piirikuritegevuse puhul sõltub selle julgeolekustamine piirivalvurite ja poliitikakujundajate tajudest. Konteksti tähtsus tuleneb asjaolust, et erinevates geopoliitilistes, sotsiaalsetes ja majanduslikes tingimustes tajutakse ebaseaduslikku rännet erinevalt. Näiteks võib riik, mis seisab silmitsi demograafilise kahanemise ja tööjõupuudusega, tajuda ebaseaduslikku rännet teisiti kui riik, mis on ülerahvastatud või kus on tööpuudus (Huysmans, 2006, p. 57). Kui piirivalvurid tajuvad ebaseaduslikku rännet eksistentsiaalse ohuna, võivad nad võtta kasutusele rangemaid meetmeid. Sellised tajud võivad tuleneda varasematest kogemustest, meedia kajastusest või poliitilisest suunamisest (Wæver, 2000, p. 252). Kopenhaageni koolkonna seisukohast on need tajud kesksel kohal julgeolekustamise protsessis. Tajude ja konteksti mõistmine on oluline, sest see mõjutab otsuseid ja strateegiaid. Näiteks kui ebaseaduslikku rännet tajutakse suure ohuna, võib see viia piiride kaitse karmistamiseni, suuremate ressursside eraldamiseni piirikontrollile või rahvusvahelise koostöö suurendamiseni rände juhtimisel (Ceyhan & Tsoukala, 2002, p. 23).

Kokkuvõttes on julgeolekustamise protsess subjektiivne ja põhineb sotsiaalsetel ning poliitilistel otsustel ja kõneviisil. Julgeolekustamisel mängib peamist rolli julgeolekustaja, kes veenab sihtgruppe või poliitilisi otsustajaid ohu tõsiduses ning vajaduses erakorraliste meetmete järele. Julgeolekustamine on diskursiivne akt, mille edukus sõltub teema esitamise viisist ja publiku veenmisest. Rände ja piirikuritegevuse julgeolekustamine on Euroopa Liidu liikmesriikide julgeolekule oluline teema, eriti arvestades Euroopa järjest integreeruvat ja avatamat piiripoliitikat. Ebaseadusliku rände julgeolekustamine käsitleb seda nähtust kui eksistentsiaalset ohtu, mis ohustab sihtriigi sotsiaalset ja kultuurilist terviklikkust. Julgeolekustamise protsessis on oluline roll piirivalvuritel, kes osalevad aktiivselt protsessis, levitades teavet ja raamistades rännet ja piirikuritegevust kui julgeolekuohte. Piirivalvurid saavad kasutada erinevaid strateegiaid, nagu sündmuste avalikustamine, pressikonverentsid, sotsiaalmeedia, avalikud statistilised ülevaated jne, et tõsta teadlikkust ja edastada teavet ohtude kohta. Lisaks võivad nad teha koostööd julgeolekuasutustega, et tugevdada piiriülese kuritegevuse kujutamist kui julgeolekuohtu. Ebaseadusliku rände ja piiriülese kuritegevuse julgeolekustamine ei ole ainult objektiivsete ohtude tulemus, vaid ka tajude ja konteksti tulemus. Julgeolekustamine sõltub piirivalvurite ja

poliitikakujundajate tajudest, mis omakorda on mõjutatud geopoliitilistest, sotsiaalsetest ja majanduslikest tingimustest. Selliste riskide tajumine nagu massiline sisseränne ja piiriülese kuritegevuse mõistmine on oluline otsuste ja strateegiate kujundamisel, kuna see mõjutab, kuidas ja milliseid meetmeid rakendatakse rände ja piirikuritegevusega seoses.

1.2 Riskisotsioloogia ja riskianalüüsi teoreetiline lähenemine piirivalvurite näitel

Riskisotsioloogia, mille keskmes on Ulrich Becki (Beck, 1992, p. 45) poolt esitatud kontseptsioon "riskiühiskond", keskendub sellele, kuidas kaasaegsed ühiskonnad mõistavad ja tegelevad riskidega. Sellest tulenevalt saab riskisotsioloogia käsitlust rakendada, et mõista piirivalvuri riskitaju ja kuidas ta nendega toime tuleb. **Riski mõiste** on Becki teaduslikus kontekstis sügavalt seotud kaasaegse ühiskonna ja selle väljakutsetega. Becki tööd, eriti tema raamat "*Risk Society: Towards a New Modernity*", on mõjutanud arusaamist riskist kui fundamentaalsest aspektist postindustriaalses maailmas. Beck väidab, et oleme liikunud tööstusühiskonnast edasi riskiühiskonda, kus tehnoloogia areng ja globaalne seotus on toonud kaasa uued, keerulisemad ja sageli nähtamatud ohud. Tema arusaama järgi on riskid tänapäeva maailmas vältimatud ja nende juhtimine on ühiskondliku elu keskne osa. Riskid ei ole lihtsalt potentsiaalsed ohud, vaid need on sisse ehitatud meie sotsiaalsesse ja poliitilisse struktuuri, mõjutades otsuseid ja poliitikaid kõigil tasanditel. (Beck, 1992, p. 45). Piirivalvamise ja piirivalvurite kontekstis on Becki riskikäsitlus eriti asjakohane, kuna piiride valvamine on keerukas ja mitmetahuline ülesanne, kus riskid ulatuvad ebaseaduslikust rändest ja piiriülesest kuritegevusest kuni terrorismi ja inimkaubanduseni, aga ka tervisekriiside ja loodusõnnetusteni. Selles kontekstis on piirivalvurid esirinnas, kui tegemist on riskide tuvastamise, hindamise ja juhtimisega piirialadel. Becki teooriat kasutades võib öelda, et need riskid on osa globaalsest riskimaastikust, kus piirivalvurid peavad toime tulema nii konkreetsete ohtudega kui ka ebakindluse ja teadmatusena.

Terje Aveni tööd riskianalüüsi vallas pakuvad Becki sotsioloogilisele lähenemisele täiendavat vaadet. Aven (2016) keskendub riski mõõtmisele ja juhtimisele, rõhutades vajadust kindlaks teha riskide tõenäosused ja mõju. Aveni käsitlused riskianalüüsist ja riskijuhtimisest hõlmavad mitmeid põhiaspekte. Tema lähenemine põhineb riski määratlemisel kui ohtude ja tagajärgede kombinatsioonil ning rõhutab subjektiivsete hinnangute ja ekspertarvamuste kaasamist riskianalüüsi protsessi. Aveni mudel sisaldab riskide identifitseerimist, hindamist, nendega tegelemist ja riskikommunikatsiooni.

Riskianalüüs piirivalvamise kontekstis hõlmab ohtude tuvastamist, mis võivad seostuda ebaseadusliku sissērände, salakaubaveo, terrorismi ja muude piirikontrolliga seotud ohtudega. Seejärel tuleb hinnata nende riskide tõenäosust ja mõju piirivalvele ning ühiskonnale laiemalt. Aveni metoodika aitab piirivalve organisatsioonidel mõista, millised ohud on kõige olulisemad ja milliseid meetmeid tuleks rakendada nende riskide maandamiseks. (Aven, 2016, pp. 1-13)

Piirivalvuri töös on Aveni lähenemine oluline, kuna see aitab määratleda ja prioriseerida riske, mis võivad mõjutada piiride turvalisust. Piirivalve peamine eesmärk on tagada riigi territoriaalne turvalisus. Hästi juhitud riskianalüüsi ja riskijuhtimise abil saavad piirivalveasutused paremini tuvastada ja ennetada potentsiaalseid ohte, mis seda ohustada võivad. Piirivalvamisel on ressursipiirangud, ja seetõttu on oluline kasutada neid ressursse tõhusalt. Riskianalüüsi abil saavad piirivalveasutused keskenduda kõige olulisematele ohtudele ja suunata jõupingutused neile. Riskijuhtimine võimaldab piirivalveasutustel optimeerida oma vahendeid ja eelarvet, suunates rohkem ressursse nendesse valdkondadesse, kus riskid on suuremad. Riskijuhtimine hõlmab piirivalvamisel sageli erinevate ametiasutuste, sealhulgas politsei, tolli ja julgeolekustruktuuride koostööd. See soodustab tõhusamat teabevahetust ja ressurside jagamist erinevate organisatsioonide vahel (Aven, 2008, pp. 8-13). Piirivalvurite jaoks tähendab see muuhulgas mitmete tegurite arvesse võtmist nagu reisijate taust, kaupade päritolu ja sihtkoht ning geopoliitilised aspektid. Erinevates riikides, Euroopa Liidus ja Austraalias on riskianalüüsi meetodid ja praktikad erinevad, peegeldades nii kohalikke turvavajadusi kui ka ühiskondlikke hoiakuid privaatsuse ja turvalisuse tasakaalustamisel (Europol, 2020; Australian Government, 2023).

Becki ja Aveni teooriate ühendamine aitab seega mõista riski piirivalvurite töös kui pidevat tasakaalustamist objektiivse ohu hindamise ja subjektiivse riskitaju vahel. Becki arusaam riskiühiskonnast toob esile riskide keerukuse ja selle, kuidas need on seotud ühiskondlike struktuuride ja protsessidega. Aveni lähenemine aga rõhutab riskide kvantitatiivset mõõtmist ja juhtimist, mis on olulised piirivalvurite igapäevases töös.

Tänapäeva piirivalvurid tuginevad üha enam tehnoloogiale ja riskianalüüsile riskide juhtimisel. Näiteks Monte Carlo simulatsioon on statistiline meetod, mida kasutatakse tulemuste ennustamiseks. See on kvantitatiivne riskianalüüsi tööriist, mis võimaldab hinnata erinevate otsuste või sündmuste tulemusi, arvestades nende määramatust ja varieeruvust.

Monte Carlo simulatsiooni kasutamine võimaldab genereerida ja analüüsida mitmeid potentsiaalseid tulemusi, pakkudes seeläbi statistilist hinnangut riskidele ja nende mõjudele. Hubbardi (2009, pp. 112-115) kohaselt võimaldab Monte Carlo simulatsioon kasutajatel visualiseerida riskide tõenäosust ja mõju, kasutades selleks stohhastilist mudelit, mis genereerib suure hulga võimalikke stsenaariume. See meetod on kasulik, kuna piirivalvamisel on kasutuses erinevaid andmebaase, millest olulisem on piiripunktides isikute kontrollimiseks mõeldud infosüsteem „PIKO“ (Siseminister, 2008). Monte Carlo simulatsiooni kasutamine riskiteadlikkuse arendamisel piirivalvurite seas võimaldab neil näha, kuidas erinevad riskifaktorid võivad mõjutada piirivalvamise tulemusi. See aitab neil mõista riskide keerukust ja valmistuda erinevateks stsenaariumideks, parandades seeläbi nende võimet teha informeeritud otsuseid reaalsetes olukordades. See lähenemine toetab tõenduspõhist riskijuhtimist, võimaldades piirivalvuritel tugineda andmetele ja statistilistele analüüsidele, mitte ainult subjektiivsetele hinnangutele või intuitsioonile.

Hubbard rõhutab ka otsuste analüüsi olulisust riskijuhtimises. See hõlmab struktureeritud lähenemist otsustusprotsessile, kus kõik alternatiivid, nende võimalikud tulemused ja nendega seotud riskid tuuakse selgelt esile. Otsuste analüüs aitab piirivalvuritel kaaluda erinevate otsuste potentsiaalseid mõjusid ja teha informeeritud valikuid, mis põhinevad riskide ja kasude põhjalikul kaalumisel. (Hubbard, 2009, pp. 95-100)

Ameerika Ühendriikide Tolli- ja Piirivalveamet on kulutanud migratsiooni vastasele võitlusele rohkem rahalisi vahendeid kui kunagi varem ajaloos. Summad ulatuvad sisuliselt mõne riigi aastase majandustoodangu väärtuseni ja seetõttu võiks eeldada, et piiri turvalisuse jaoks on selles riigis kasutusel kõige tänapäevasem tehnoloogia ja praktika. Kulutused piiri valvamisele on kasvuteel ka mujalgi, näiteks Euroopa Liidus. (Akkerman, 2023, p. 1). Ometi on eelnimetatud Tolli- ja Piirivalveamet selliste ressurssidega märkimisväärselt mahajäänud asutuse infoteabe ja riskijuhtimise võimete poolest ning väljakutsed on keerulised. Pentagon'il ja CIA'l on sama keerulised väljakutsed, kuid need asutused suunavad suuri rahalisi ressursse analüütilistel andmetel põhineva otsustusprotsessi toetamiseks kõrgema juhtkonna poolt. Panustatud on tehnoloogia konsultantide ja mõttekodade tööle, mis on integreeritud riskianalüüsi võrgustikku (Barnett, 2019, pp. 9-10). USA piirivalve suurenevad kulutused ebaseadusliku rände vastasele võitlusele, ulatudes miljarditesse dollaritesse, näitavad, et isegi suurte investeeringute juures võib esineda lünki teabe ja riskijuhtimise võimete osas. Eesti jaoks tähendab see, et rahaliste vahendite suurendamine üksi ei taga

tõhusat piirikaitset. Oluline on keskenduda ka teabe analüüsimisele, riskijuhtimisele ja tehnoloogiliste lahenduste integreerimisele. Eesti saab õppida USA kogemusest, et investeeringud tuleb suunata mitte ainult füüsilistesse ressurssidesse, vaid ka analüütiliste võimete ja teabe haldamise süsteemide arendamisse.

1.2.1 Riskide tajumine piirivalvuri töös sh tundemärkide teadvustamine ja ohtude hindamine

Riskisotsioloogia kohaselt on kaasaegse ühiskonna keskmes riskid, mis tulenevad moderniseerumisest ja tehnoloogilistest arengutest. Ulrich Becki "riskiühiskonna" kontseptsiooni kohaselt oleme liikumas tööstusühiskonnast riskiühiskonda, kus riskide jaotamine ja tajumine on sotsiaalse hierarhia keskmes (Beck, 1992, p. 45). Piirivalvurite jaoks tähendab see, et nende riskitaju peab olema dünaamiline, kohanema uute väljakutsetega ning arvestama mitte ainult kohalikke, vaid ka globaalseid mõjusid.

Riskitaju on subjektiivne ja kultuuriliselt kujundatud (Douglas & Wildavsky, 1982, p. 12). See tähendab, et piirivalvurite poolne riskide mõistmine ja neile reageerimine on osaliselt kujundatud nende kultuurilise tausta, hariduse ja kogemuste poolt ja riski käsitletakse **sotsiaalse konstruktsioonina**. Piirivalvurid teevad koostööd erinevate ametite ja organisatsioonidega, et juhtida ja vähendada riske. See koostöö on sageli keeruline, kuna erinevad organisatsioonid võivad riske erinevalt tajuda ja hinnata (Renn, 2008, p. 56). Näiteks võidakse sama tegevust pidada ühes kultuuris ohtlikuks, teises aga mitte. Need, kes omavad rohkem võimu, mõjutavad sageli riskide hindamist ja nende teemal toimuvat arutelu (Beck, 1992, p. 40). Piirivalvurid tuginevad üha enam proaktiivsetele riskijuhtimisstrateegiatele, mis keskenduvad riskide ennetamisele. See nõuab andmete kogumist, analüüsi ja prognoosimist, et mõista tulevase riske ja nendega tegelemise viise (O'Malley, 2004, p. 77).

Inimesed ei taju kõiki riske võrdselt. Teatud riskid võivad tunduda olulisemad kui teised sõltuvalt individuaalsest ja kultuurilisest taustast. Riski tajumist mõjutab ka selle nähtavus, tuttavlikkus, kontrollitavus ja juhtumi laad (Slovic, 1987, p. 280). Riskitaju ei ole alati kooskõlas objektiivsete riskidega. Inimeste riskitaju mõjutavad mitmed tegurid, sealhulgas riski tutvustamise viis, isiklik kogemus ja sotsiaalne mõju. Riskide tajumise ja nendega tegelemise viisid on tihedalt seotud võimustruktuuride ja institutsionaalsete praktikatega.

Inimesed kipuvad alahindama tuttavaid ja hästi mõistetavaid riske ning ülehindama uusi ja ebatavalisi ohte. Samuti on inimeste hinnangud riskidele sageli vastuolulised ja mõjutatud emotsionaalsetest teguritest (Slovic, 1987, p. 282). Piirivalvurite riskiteadlikkuse arendamise kontekstis on Slovici töö oluline mitmel põhjusel. Esiteks aitab see mõista, kuidas piirivalvurid võivad tajuda ja reageerida erinevatele piirivalvamisega seotud riskidele, nagu ebaseaduslik ränne ja terrorism. Slovici töö tõstab esile vajaduse koolitada piirivalvureid, et nad oleksid teadlikumad oma subjektiivsetest hoiakutest riskide hindamisel ja juhtimisel. Teiseks, Slovici uurimus toob esile vajaduse selge ja tõhusa kommunikatsiooni järele riskide osas. Piirivalvurite jaoks on oluline saada selget ja asjakohast teavet potentsiaalsete ohtude kohta, et nad saaksid teha informeeritud otsuseid ja rakendada sobivaid meetmeid. Slovici rõhutab ka, et riskikommunikatsioon peaks olema kohandatud vastavalt sihtrühma vajadustele ja mõistmise tasemele, et tagada riskide õige taju ja adekvaatne reageerimine (Slovic, 1987, p. 284). Kokkuvõttes on Slovici uurimus oluline kujundamaks koolitusprogramme ja kommunikatsioonistrateegiaid, mis arvestavad inimeste subjektiivset riskitaju ja soodustavad efektiivset ja informeeritud riskijuhtimist.

Aveni töö, eriti tema uurimustöö "*Risk assessment and risk management: Review of recent advances on their foundation*" (Aven, 2016), keskendub riskihindamise ja riskijuhtimise põhiprintsiipidele. Aveni lähenemine rõhutab riskide teaduslikku hindamist, rõhutades vajadust kindlaks teha riskide tõenäosused ja mõju, hõlmates mitte ainult kvantitatiivseid meetodeid, vaid ka kvalitatiivseid ja kontekstipõhiseid lähenemisi. Aven rõhutab, et riskijuhtimise protsess peaks olema integreeritud ja terviklik, hõlmates riskide tuvastamist, hindamist, juhtimist ja monitoorimist (Aven, 2016, pp. 5-7). Lisaks toonitab ta vajadust kaasata riskijuhtimisse erinevaid huvigruppe, sealhulgas poliitikakujundajaid ja operatiivtöötajaid. Piirivalvurite igapäevane töö hõlmab paljusid riske, sealhulgas ebaseaduslikku rännet ja terrorismi. Aveni esitatud põhimõtted aitavad piirivalvuritel ja nende juhtidel arendada terviklikumat arusaama riskide hindamisest ja juhtimisest. See hõlmab riskide süstemaatilist tuvastamist ja hindamist, riskijuhtimise strateegiate väljatöötamist ja nende tõhususe jälgimist rõhuasetusega kvalitatiivsetele ja kontekstipõhisele lähenemistele riskijuhtimises. Piirivalvurite jaoks tähendab see riskide hindamist mitte ainult statistiliste andmete põhjal, vaid ka arvestades kohalikke olusid ja reaalseid kohapealseid väljakutseid (Aven, 2016, pp. 8-10). Selline lähenemine võimaldab piirivalvuritel teha paremini informeeritud ja kontekstipõhiseid otsuseid, mis on olulised nende keerulises ja dünaamilises töökeskkonnas.

Piirivalvuri töös on riskid otseselt seotud ka füüsilise ohutusega ja teiste keerulisemate küsimustega nagu poliitilised riskid, kultuurilised erinevused või infovoo kontrollimine. **Füüsilised riskid** tähendavad, et piirivalvur puutub otseselt kokku riskidega, mis on seotud nii isikliku ohutuse kui ka teiste inimeste ohutusega. Need riskid võivad tuleneda otsesest kokkupuutest kurjategijate, smuugeldajate või agressiivsete isikutega (Lupton, 1999, p. 105). Samuti võib piirikontrolli tehnilise poole, näiteks tehnika rikete või vigade tõttu esineda ohtusid. **Poliitilised ja sotsiaalsed riskid** on määravad piirivalvuri töös, kuna piirivalvamine on sageli poliitilise surve all. See tähendab, et otsused, mida piirivalvurid teevad, võivad omada poliitilisi tagajärgi, mis mõjutavad nende riigi suhteid teiste riikidega või nende enda sotsiaalset staatust (Douglas & Wildavsky, 1982, p. 78). Piirivalvur peab tegelema **kultuuriliste riskidega**, erinevustega, mis võivad mõjutada riskide tajumist ja otsustamisprotsessi. Näiteks võib eri kultuuridest pärit inimeste käitumine tunduda kahtlasena, kuigi see on nende kultuuris normaalne (Boholm, 1998, pp. 137, 142-143; 151). Piirivalvuri töös on oluline info kogumine, töötlemine ja jagamine ehk **infovoogude juhtimine**. Tänapäeval on olemas tehnoloogiad, mis võimaldavad kiiret andmevahetust, kuid teabe vahetamine võib kaasa tuua ka riske, eriti kui teave on vale või eksitav (Slovic, 1987, p. 280).

Teistsuguse vaatenurga saab Taleb-i (2007) käsitlest, mis pakub väärtuslikke õppetunde ja perspektiive üldiselt finantsvaldkonnast, kuid mis on olulised ka piirivalvamise kontekstis, eriti seoses riskide hindamise ja juhtimisega. Talebi arutelu määramatusest ja haruldastest sündmustest rõhutab vajadust olla valmis ootamatuteks ja potentsiaalselt kõrge mõjuga olukordadeks. Taleb-i teos "*The Black Swan*" keskendub haruldastele ja ettearvamatutele sündmustele, mida ta nimetab "mustadeks luikedeks". Need on sündmused mida on raske ennustada, aga nende mõju on sageli suur. Raamatus uuritakse, kuidas inimesed alahindavad selliste sündmuste tõenäosust ning kuidas nende alahindamine mõjutab otsustusprotsesse erinevates valdkondades. Taleb-i käsitlest lähtudes võib järeldada, et piirivalvurid peavad olema teadlikud inimlikust kalduvusest alahinnata harvaesinevate sündmuste tõenäosust. See tähendab, et riskide hindamisel tuleb arvestada ka väga ebatõenäoliste, kuid potentsiaalselt kõrge mõjuga sündmustega. Pärast „musta luige“ sündmuse toimumist on lihtne konstrueerida loogilisi selgitusi, kuidas seda oleks saanud ette näha. Piirivalvurite jaoks on oluline mõista, et selliste sündmuste ettenägemine on keeruline ning keskenduda tuleb pigem valmisolekule ja kiirele reageerimisele. Piirivalve töö nõuab pidevat õppimist

ja kohanemist. „Mustad luigid“ pakuvad võimalusi õppida ebatavalistest ja äärmuslikest olukordadest, aidates seeläbi kaasa paremate riskijuhtimise strateegiate väljatöötamisele. (Taleb, 2007, pp. 50, 73, 138, 210)

Seoses magistritöö keskendumisega piirivalvuri tööle ja lähtudes riskisotsioloogia teoriast, siis riskide kontekstis keskendub edasine teoreetiline käsitlus piiriülesele süütegevusele, sh inimkaubandusele ja terrorismile aga ka massilisele sisserände.

Piirivalvuri töö võib sageli hõlmata kokkupuudet narkokaubanduse või relvade salakaubaveoga. Becki kontseptsiooni kohaselt võivad sellised ohud olla globaliseerunud, mistõttu need ei piirdu enam ühegi riigi või piirkonnaga (Beck, 1992, p. 35). Riski tajumine piiriüleses kontekstis sõltub mitte ainult objektiivsetest ohuteguritest, vaid ka sotsiaalsest konstruktsioonist ja kultuurilistest eripäradest (Douglas & Wildavsky, 1982, p. 67).

Massiline sisseränne võib tekitada piirivalvurites muret nii füüsilise turvalisuse kui ka kultuuriliste ja sotsiaalsete muutuste pärast. Becki teooria järgi võib sisseränne olla nähtav kui üks kaasaegse globaliseeruva maailma riskidest, kus inimeste liikumine eri regioonidest võib kaasa tuua ootamatuid ja ettearvamatuid tagajärgi (Beck, 1999, p. 77). Siiski tuleb mõista, et riskide tajumine on tihti subjektiivne ja sõltub paljuski kultuurilisest ja sotsiaalsest kontekstist, milles piirivalvur töötab (Slovic, 1997, pp. 77-78).

Piirivalvurite riskitaju on praktilises kontekstis keerukas, sest see hõlmab nii Becki esile toodud ühiskondlikke ja globaalseid mõõtmeid kui ka Aveni rõhutatud kvantitatiivseid hindamisvõtteid. Piirivalvurid peavad olema võimelised tajuma ja hindama riske, mis on sageli muutuvad ja mitmetahulised. Näiteks piiriülese terrorismi ohu puhul peavad piirivalvurid arvestama nii konkreetse ohu tõenäosusega kui ka selle võimalike mõjudega. Samuti peavad nad olema teadlikud ülemaailmsetest sotsiaal-poliitilistest trendidest ja nende mõjust piirivalvele. Becki teooriate valguses hõlmab see mõistmist, kuidas globaalsed sündmused ja poliitilised otsused võivad mõjutada piiride turvalisust. Samuti on oluline, et piirivalvurid oleksid teadlikud Aveni rõhutatud riskianalüüsi tähtsusest. See tähendab, et nad peavad olema võimelised kasutama kvantitatiivseid meetodeid riskide hindamiseks ja prioriseerimiseks, tagades, et nende reageerimine ohule on proportsionaalne ja asjakohane.

Kurjategijate profileerimine ja sellekohased uuringud aitavad samuti ära tunda piiriülest kuritegevust. Üks viimaseid uuringud pärineb Austriast ja esitab põhjaliku analüüsi kurjategijate käitumise spetsialiseerumisest. Selles tutvustatakse uudset meetodit kuritegude tüüpide liigitamiseks nende esinemise põhjal kriminaalkarjäärades, luues andmepõhise kuritegevuse spetsialiseerumise erisused. Uuring näitab, et „spetsialistid“, määratletud kui kurjategijad, kes tegelevad ainult ühte tüüpi kuriteoga, kipuvad olema vanemad, tõenäolisemalt naised ja tegutsema väiksemates geograafilistes piirkondades. Nad on tihedamini seotud kohalike võrgustikega. Uuringus selgus, et majanduskurjategijad tegelevad lisaks dokumentide võltsingutele rahapesuga, vabadusevastaste kuritegudega seotud tegijad tegelevad lisaks sundabieludega, inimröövimiste ja orjääriga. Prostitutsiooniga seotud kurjategijad tegelevad lisaks ka inimkaubandusega sh rahvusvahelise prostitutsiooniäriga. Need on mõned kuriteod, mis on seotud ka piiriülese kuritegevusega. (Heiler, et al., 2023)

Piiriülese kuritegevuse tuvastamine nõuab piirivalvuritelt pidevat tähelepanelikkust ja oskust märgata erinevaid tundemärke. Ebaseaduslike tegevuste tuvastamiseks on välja töötatud mitmeid tõhusaid lähenemisviise. Üheks oluliseks aspektiks on **käitumuslike ja füüsiliste indikaatorite jälgimine**. Inimeste käitumise ja sõidukite põhjalik jälgimine võimaldab tuvastada ebatavalist või kahtlast käitumist. Närviline olek, sagedane peatumine või teatud piirkondades liikumine võivad viidata salakaubaveole (Flammini, et al., 2013, p. 58). Lisaks on oluline tähelepanu pöörata inimeste vahelisele suhtlusele ja võimalikele saatjatele, kuna need võivad olla märkideks inimkaubandusest või muudest ebaseaduslikest tegevustest, nagu Flammini jt (2013, p. 58) on märkinud. Teine oluline tegur on **geograafiliste ja keskkonnaalaste tunnuste arvestamine**. Piirivalvurid, kes töötavad jõgedes, maismaal ja järvedes piiridel, peavad olema teadlikud geograafiliste ja keskkonnaalaste eripäradega seotud riskidest. Salakaubaveo tegevus võib toimuda looduslikult varjatud radadel või veeteedel, mis nõuab piirivalvuritelt erilist tähelepanu ja teadlikkust. On oluline jälgida looduslikke teid ja peidukohti, mis võivad olla salakaubavedajate poolt kasutuses, nagu on kirjeldanud Rosenblum ja kaasautorid (2013, p. 17). Lisaks on **dokumentide kontroll ja analüüs** oluline osa piiriülese kuritegevuse tuvastamisel. Kuigi dokumentide kontrollimine jõgedes, maismaal ja järvedes piiridel võib olla keerulisem kui ametlikes piiripunktides, on see siiski oluline aspekt. Dokumentide, nagu isikutunnistused, load ja registreerimisdokumendid, analüüsimine võib paljastada ebakõlasid või võltsinguid, mis võivad viidata ebaseaduslikele tegevustele, nagu Miller

(2014, p. 75) on toonitanud. Kokkuvõttes on piiriülese kuritegevuse tuvastamine mitmekülgne ja keeruline protsess, mis nõuab piirivalvurilt põhjalikku ettevalmistust ja erinevate tundemärkide tundmist, alates käitumuslikest ja füüsilistest indikaatoritest kuni geograafiliste ja keskkonnaalaste tunnusteni ning dokumentide põhjaliku analüüsini.

Inimkaubanduse tuvastamine on keerukas ja mitmetahuline väljakutse, millega piirivalvurid regulaarselt silmitsi võivad seista. See protsess nõuab põhjalikke teadmisi ja efektiivseid praktikaid, mis põhinevad erinevatel teaduslikel allikatel. Nende allikate abil määratletakse inimkaubandusele viitavad tundemärgid ja töötatakse välja hindamisstrateegiad. Üheks kriitiliseks sammuks inimkaubanduse tuvastamisel on füüsiliste ja käitumuslike märkide teadvustamine. Nagu Baldwin jt (2011, p. 47) on märkinud, võivad inimkaubanduse ohvrid ilmutada füüsilise väärkohtlemise märke või näidata oma käitumises ärevuse ja hirmu ilminguid. Nad võivad vältida silmsidet või näidata muid allasurutud käitumise märke, mis on olulised indikaatorid piirivalvuritele. Lisaks füüsilistele ja käitumuslikele indikaatoritele on oluline märgata ka kontrolli ja sõltuvuse tunnuseid. Piirivalvurid jälgivad, kas isikud näivad olevat kellegi teise kontrolli all. See võib hõlmata olukordi, kus saatja räägib ohvrite eest, haldab nende dokumente või tundub, et tal on ohvrite üle täielik kontroll, nagu on kirjeldanud United Nations Office on Drugs and Crime (2016, p. 35). Veel üks oluline aspekt on dokumentide ja seletuste vastuolude analüüs. Piirivalvurid uurivad reisidokumente ja kuulavad reisijate seletusi, otsides ebatäpsusi või vastuolusid, mis võivad viidata inimkaubandusele. Sageli on inimkaubanduse ohvritel võltsitud või kellegi teise dokumendid, või nad ei suuda oma reisi üksikasju usutavalt selgitada, nagu United Nations Office on Drugs and Crime (2016, p. 42) on märkinud. Kokkuvõtvalt on inimkaubanduse tuvastamine nõudlik ülesanne, mis eeldab piirivalvurilt pidevat tähelepanelikkust ja oskust tõlgendada mitmesuguseid märke. Füüsilised ja käitumuslikud indikaatorid, kontrolli ja sõltuvuse tunnused ning dokumentide ja seletuste vastuolud on kõik olulised elemendid, mis aitavad piirivalvuritel tuvastada ja reageerida inimkaubanduse ohule.

Piirivalvurite teadlikkuse tõstmiseks ja ohtude hindamiseks on mitmeid olulisi meetodeid. Esiteks on riskianalüüs inimkaubanduse tuvastamisel hädavajalik. Piirivalvurid kasutavad erinevaid andmeallikaid, analüüsides reisimustreid, rändevoogusid ja varasemaid inimkaubanduse juhtumeid, et tuvastada võimalikke riske. See meetod aitab kindlaks teha, kus ja millal inimkaubandus võib aset leida, võimaldades piirivalvuritel proaktiivselt tegutseda (Shelley, 2010, p. 89). Teiseks on rahvusvaheline koostöö ja andmevahetus ohtude

hindamisel ülioluline. See koostöö võimaldab jagada olulist teavet ja parimaid praktikaid, laiendades seeläbi piirivalvurite võimekust tuvastada ja reageerida inimkaubandusele. Kolmandaks, piirivalvurite koolitus ja teadlikkuse tõstmine on samuti kriitilise tähtsusega (United Nations Office of Drugs and Crime, 2018, p. 13). United States Department of State (2019, p. 47) rõhutab, et piirivalvurid peavad olema regulaarselt koolitatud ja kursis uusima inimkaubandust puudutava teabega. Koolitusprogrammid ja teabeuendused on vajalikud selleks, et piirivalvurid oleksid võimelised ära tundma inimkaubanduse märke ja neile adekvaatselt reageerima. Kokkuvõttes on riskianalüüs, rahvusvaheline koostöö ja piirivalvurite pidev koolitus võtmetegurid, mis aitavad tõsta teadlikkust ja parandada ohtude hindamist, eriti inimkaubanduse kontekstis.

Piirivalvurid peavad oma töös arvestama nii lokaalseid kui ka globaalseid mõjusid, kohandades oma riskitaju dünaamiliselt vastavalt uutele väljakutsetele. Riskitaju on subjektiivne, mõjutatud kultuurilisest taustast ja isiklikest kogemustest. Samuti on see seotud võimustruktuuride ja sotsiaalsete praktikatega, mis tähendab, et riskide hindamine ja nendega tegelemine võib erineda sõltuvalt kultuurilisest kontekstist. Piirivalvurite jaoks on oluline teha koostööd erinevate organisatsioonidega, et tõhusalt juhtida ja vähendada riske, mida võib mõjutada erinevate organisatsioonide erinev riskitaju. Piirivalvurite töö peab hõlmama riskijuhtimise strateegiaid, mis põhinevad andmete kogumisel ja analüüsil, et ennetada ja mõista tulevasi riske. Samuti on oluline arendada piirivalvurite teadlikkust erinevate riskide, nagu ebaseaduslik ränne ja terrorism vm piiriülese süütegevuse suhtes. Vajadus on selge ja tõhusa kommunikatsiooni järele riskide osas ning koolituste ja kommunikatsiooni strateegiate kujundamine, mis arvestavad inimeste subjektiivset riskitaju. Kokkuvõttes on riskide mõistmine ja haldamine keerukas ning mitmetahuline ülesanne, mis nõuab pidevat kohandumist ja teadlikkuse tõstmist.

1.2.2 Ebaseaduslikele tegevustele reageerimine

Gigerenzer (2014, pp. 1-20) selgitab, et riskide mõistmine ja nendega toimetulek nõuab enam kui lihtsalt statistiliste andmete ja tõenäosuste analüüsi; see hõlmab ka intuitsiooni ja heuristika kasutamist. Inimesed saavad õppida tõlgendama statistikat ja riske paremini, kasutades selleks lihtsaid, kuid tõhusaid reegleid ja meetodeid. Gigerenzer (2014, pp. 45-60) rõhutab, et riskide tajumine ja nendega toimetulek ei pruugi alati olla seotud keerulise analüüsi ja arvutustega. Selle asemel võib sageli kasutada lihtsustatud lähenemisviise, et teha

kiireid ja efektiivseid otsuseid. Piirivalvurite töö iseloomu tõttu, kus otsused tuleb teha sageli kiiresti ja väheste andmete põhjal, on oluline arendada oskust hinnata riske intuiitiivselt ja tõhusalt. Gigerenzeri esitatud lihtsustatud otsustusreeglid ja heuristikad võivad aidata piirivalvuritel kiiresti hinnata olukordi ja teha otsuseid, mis põhinevad nii faktidel kui ka intuitsioonil (Gigerenzer, 2014, pp. 100-115). Näiteks võib tema pakutud reeglipõhine otsustamine olla eriti kasulik piirivalvuritele, kes peavad sageli langetama otsuseid keerulistes ja muutlikes olukordades.

Seega võivad lihtsad, kuid tõhusad reeglid aidata piirivalvuritel kiiresti hinnata riske ja teha otsuseid, mis põhinevad selgetel kriteeriumidel (Gigerenzer, 2014, pp. 130-145). Üheks selliseks on **rekognitsiooni heuristika**. See põhineb põhimõttel, et kui inimene tunneb ära ühe objekti kahest võimalikust, kuid ei tea teist, siis peaks ta valima äratuntava objekti. Piirivalvurite kontekstis tähendab see, et kui nad tunnevad ära isiku või olukorra kui potentsiaalse ohu varasema kogemuse põhjal, peaksid nad sellele rohkem tähelepanu pöörama (Gigerenzer, 2014, pp. 60-75). Teiseks on **vähima piisava põhjuse reegel**, mis soovib teha otsuseid, tuginedes vähimale hulgale usaldusväärsele ja asjakohasele teabele. Piirivalvurid saavad seda reeglit kasutada, et kiiresti otsustada, kas isik või kaup vajab põhjalikumat kontrolli, tuginedes kõige olulisematele tunnustele või märkidele, mis viitavad riskile (Gigerenzer, 2014, pp. 95-110). Kolmas on **1/N reegel**, mis soovib jagada ressursid võrdselt kõikide valikute vahel. Piirivalvurite jaoks võib see tähendada näiteks ressursside (nagu aeg või tähelepanu) jagamist võrdselt kõigi kontrollpunkti läbivate isikute vahel, et minimeerida riski mõne olulise ohu eiramisest (Gigerenzer, 2014, pp. 115-130). Neljandaks on **kiire ja tõhusa reageerimise reegel**. Gigerenzer kirjeldab, kuidas kiire orienteerumine esimesele mõistlikule lahendusele võib olla tõhus otsustusstrateegia, eriti kriitilistes olukordades. Piirivalvurid saavad seda meetodit kasutada ohtlike või kiiret sekkumist nõudvate olukordade korral, kus viivitus võib suurendada riski (Gigerenzer, 2014, pp. 140-155). Igasugune otsustusprotsess, eriti kõrge riskiga keskkonnas nagu piirivalvamine, nõuab tasakaalu kiiruse ja täpsuse vahel. Gigerenzeri pakutud lihtsustatud reeglid ja heuristikad aitavad piirivalvuritel teha kiireid, kuid samas informeeritud otsuseid, vähendades nii potentsiaalsete ohtude eiramise riski.

Daniel Kahnemani raamat "*Thinking, Fast and Slow*" (2011) pakub põhjalikku ülevaadet sellest, kuidas inimesed teevad otsuseid, eristades kahte mõtlemisviisi: kiiret, intuiitiivset ja emotsionaalset (**Süsteem 1**) ning aeglast, loogilist ja kaalutlevat (**Süsteem 2**). Kahneman

(2011, pp. 20-50) selgitab, kuidas need kaks süsteemi mõjutavad otsuste tegemist, eriti keerulistes ja määramatutes olukordades. Kiired otsused on sageli hädavajalikud, kuid need võivad põhineda eelarvamustel või piiratud informatsioonil.

Süsteem 1 on kiire, automaatne, intuiitivne ja emotsionaalne mõtlemisviis. See on see osa meie mõtlemisest, mis reageerib koheselt, ilma et peaksime teadlikult pingutama või keskenduma. Süsteem 1 baseerub sageli varasematel kogemustel ja õpitud mustritel. See tähendab, et piirivalvurid, kes kasutavad Süsteem 1 mõtlemist, võivad kiiresti piiril tuvastada ebaseaduslikke tegevusi või ohtlikke olukordi, tuginedes nende eelnevatele kogemustele ja vaistule. Siiski on Süsteem 1 ka alim eksimustele ja eelarvamustele. Kuna see mõtlemisviis ei hõlma sügavat analüüsi, võivad otsused tugineda piiratud informatsioonile või stereotüüpidele. Kahneman (2011, pp. 60-85) toob välja, et stressirohketes olukordades, nagu need, millega piirivalvurid sageli kokku puutuvad, võib Süsteem 1 viia kiirete, kuid ekslike otsusteni. Näiteks võib piirivalvur kiiresti reageerida olukorrale tuginedes eelnevale sarnasele kogemusele, kuid see võib olla ekslik, kui olukord nõuab põhjalikumat analüüsi või on unikaalne. Süsteem 2 seevastu on aeglasem, teadlikum, loogilisem ja kaalutlevam mõtlemisviis. See süsteem aktiveerub, kui me seisame silmitsi uute probleemidega, mis nõuavad detailset mõtlemist ja analüüsi. Süsteem 2 hõlmab teadlikku pingutust ja keskendumist, mis on vajalik keeruliste otsuste tegemisel. Piirivalvurid võivad kasutada Süsteem 2 mõtlemist, kui nad peavad hindama keerukaid olukordi, kus esmane intuiitivne reaktsioon ei pruugi olla piisav või täpne.

Kahneman rõhutab vajadust teadlikkuse ja väljaõppe järele, et parandada otsustusprotsesse, suurendades Süsteem 2 kasutamist, kui see on vajalik. See tähendab, et piirivalvurid peavad olema teadlikud oma intuiitivsetest reaktsioonidest ja olema võimelised neid kahtluse alla seadma ning vajadusel rakendama põhjalikumat analüüsi ja loogilist mõtlemist. See nõuab väljaõpet, mis aitaks piirivalvuritel mõista nende endi mõtlemisprotsessi ning õpetaks neid, millal ja kuidas kasutada Süsteem 2 mõtlemist, et teha täpsemaid ja objektiivsemaid otsuseid. (Kahneman, 2011, pp. 100-120)

Sarnaselt käsitleb Klein (1998, pp. 15-30) inimeste otsustusprotsesse keskendudes loomulikule otsustusprotsessile, mida kasutavad eksperdid, kes peavad tegema kiireid ja täpseid otsuseid kõrge riskiga olukordades. Klein (1998, pp. 50-65) rõhutab kogemuste ja intuitsiooni võtmerolli kiiretes ja keerulistes olukordades otsuste tegemisel. Tema analüüs

näitas, kuidas eksperdid tuginevad sageli mustrite äratundmisele ja situatsiooni kiirele hindamisele, et tuvastada ja reageerida tegevustele. See tähendab, et piirivalvurid kasutavad oma varasemaid kogemusi ja teadmisi, et kiiresti tuvastada olukordi, mis võivad viidata ebaseaduslikele tegevustele. Näiteks võib piirivalvur, kes on aastate jooksul õppinud ära tundma teatud käitumismustreid, mis viitavad salakaubavedudele või inimkaubandusele, kasutada neid teadmisi, et kiiresti tuvastada ja reageerida kahtlastele olukordadele. Klein toob välja ka, et kuigi intuitsioon on oluline otsustusprotsessi osa, on oluline seda kriitiliselt hinnata ja tasakaalustada analüütilise mõtlemisega. Intuitsioon ei ole lihtsalt juhuslik arvamus, vaid see põhineb eksperditeadmistel ja kogemustel. Piirivalvurite puhul tähendab intuitsioon võimet kiiresti tõlgendada keerulisi olukordi ja teha otsuseid ilma pika analüüsi ja kaalutluset. See on eriti oluline olukordades, kus kiire reageerimine on hädavajalik ja kus pole aega põhjalikuks analüüsiks. Klein soovib, et otsustusprotsessi tuleks parandada pideva koolituse ja kogemuste kogumisega. See hõlmab simulatsioone ja praktilisi harjutusi, mis aitavad ekspertidel arendada oma intuitsiooni ja mustrite äratundmise oskusi, samal ajal õppides neid kriitiliselt hindama (Klein, 1998, pp. 85-100). Oma olemuselt sarnaneb Kleini lähenemine Kahnemani Süsteem 1-le ja Gigerenzeri vähima piisava põhjuse reeglile.

Iyengar uurib valikute tegemise protsessi, tuues esile, kuidas inimesed teevad otsuseid ja kuidas need valikud mõjutavad nende elu. Tema keskne küsimus on, kuidas ja miks me teeme valikuid. Iyengari käsitus pakub olulist taustainfot piirivalvurite otsustusprotsesside mõistmiseks ja arendamiseks. Ta algatab ühtlasi arutelu valikute mõjuteguritest, tuues välja, kuidas kultuurilised erinevused mõjutavad otsustusprotsesse (Iyengar, 2010, pp. 15-35). See on oluline piirivalvurite kontekstis, kuna nad töötavad tihti multikultuurses keskkonnas ja peavad arvestama välismaalaste erinevate kultuuriliste taustade ja väärtushinnangutega. Iyengari teooriad aitavad mõista, kuidas ka piirivalvurite isiklik taust ja kultuuriline kontekst mõjutavad nende otsuste langetamist.

Eelnevale lisaks on vaja pöörata tähelepanu ka valikute rohkuse paradoksile (Iyengar, 2010, pp. 99-120). Iyengar rõhutab, et kuigi rohkem valikuid võib tunduda parem, võib see tegelikult otsustamist raskendada. Piirivalvurite jaoks, kes seisavad silmitsi keeruliste ja tihti kiireloomuliste otsustusolukordadega, võib valikute rohkus olla halvav. Otsustusprotsesside lihtsustamine ja selge prioriteetide seadmine võivad aidata paremaid otsuseid teha. Ka tuleks arvestada kognitiivsete eelarvamuste mõjuga otsustusprotsessidele (Iyengar, 2010, pp. 142-160). Iyengar toob ühtlasi välja, kuidas eelarvamused võivad mõjutada meie valikuid, sageli

ilma, et me sellest teadlikud oleksime. Piirivalvurite puhul on oluline teadvustada ja kontrollida neid eelarvamusi, et tagada õiglased ja tõhusad otsused. Lisaks käsitleb Iyengar otsustusprotsesside ja stressi vahelist seost (Iyengar, 2010, p. 180). Piirivalvurite töö on sageli stressirohke ja Iyengari töö aitab mõista, kuidas stress mõjutab otsustamist ja kuidas seda saab paremini juhtida. Stress võib põhjustada otsuste kvaliteedi langust, kuna see kitsendab inimese võimet töödelda informatsiooni ja kaaluda erinevaid valikuvõimalusi. Stressiolukorras kipuvad inimesed langetama kiiremaid otsuseid, mis ei pruugi alati olla kõige läbimõeldumad või efektiivsemad. Stressisituatsioonides on inimestel kalduvus tugineda rohkem emotsionaalsetele reaktsioonidele, mis võib viia impulsilisemate ja vähem analüütiliste otsusteni. See tähendab, et stressi all võivad piirivalvurid teha otsuseid, mis põhinevad rohkem hetkeemotsioonidel kui ratsionaalsel kaalutlusel.

Iyengar pakub välja strateegiaid ja tehnikaid paremate otsuste tegemiseks (Iyengar, 2010, pp. 230-250). Need strateegiad hõlmavad eneseteadlikkuse suurendamist, eelarvamuste vähendamist ja stressijuhtimist, mis on kõik kriitilise tähtsusega piirivalvurite jaoks, kellel on vaja teha kiireid ja kaalutletud otsuseid keerulistes olukordades. Eneseteadlikkuse suurendamiseks soovitab ta regulaarset refleksiooni ja eneseanalüüsi, et mõista paremini oma mõttemustreid ja otsustusprotsesse (Iyengar, 2010, pp. 210-215). See hõlmab aja leidmist oma valikute ja nende tagajärgede üle mõtisklemiseks, aidates seeläbi paremini mõista, kuidas isiklikud eelarvamused ja kogemused otsuseid mõjutavad. Samuti rõhutatakse tagasiside olulisust eneseteadvuse suurendamisel (Iyengar, 2010, pp. 216-220). Piirivalvurite jaoks tähendab see kolleegidelt ja ülemustelt tagasiside küsimist ning sellest õppimist, et arendada oma otsustusvõimet ja eneseteadlikkust. Eelarvamuste vähendamise esimene samm on nende teadvustamine ja tunnistamine (Iyengar, 2010, pp. 225-230). Iyengar soovitab olla teadlik oma eelarvamustest ja tunnistada, et need võivad mõjutada otsuste tegemist. See hõlmab ka kriitilist mõtlemist selle üle, kuidas isiklikud kogemused ja tõekspidamised võivad mõjutada objektiivsust. Otsuste tegemisel tuleb kasutada mitmekesiseid vaatenurki (Iyengar, 2010, pp. 235-240). Piirivalvurite jaoks tähendab see erinevate kolleegide ja ekspertide arvamuste kaasamist, et tagada, et otsused ei põhine ainult ühel perspektiivil, vaid arvestavad erinevaid vaatepunkte ja kogemusi. Samuti on soovituslik kasutada koolitust ja haridust kui vahendeid eelarvamuste vähendamiseks (Iyengar, 2010, pp. 245-250). See võib hõlmata koolitusprogramme, mis keskenduvad kultuurilisele teadlikkusele, kommunikatsioonioskustele ja eelarvamuste mõistmisele, aidates piirivalvuritel arendada rohkem kaasavat ja objektiivset lähenemist otsustamisele. Iyengar

rõhutab, et esimene samm stressi mõju juhtimisel on teadvustada, kuidas ja millal stress mõjutab otsustamist (Iyengar, 2010, pp. 210-220). See hõlmab eneseteadlikkuse suurendamist ja stressi füüsiliste ning psühholoogiliste sümptomite äratundmist. Edasi tuleks leida tehnikaid stressi vähendamiseks, näiteks lõõgastumisvõtted ja aja planeerimine otsuste tegemiseks (Iyengar, 2010, pp. 220-230). Sellised tehnikad aitavad piirivalvuritel paremini toime tulla stressiga ja vältida kiirustatud või emotsionaalseid otsuseid. Iyengar soovib struktureerida otsustusprotsesse nii, et stressi olukorras oleks neid võimalik hallata ja nad oleks vähem koormavad (Iyengar, 2010, pp. 235-245). See võib hõlmata otsuste lihtsustamist, oluliste sammude prioriseerimist ja selgete protseduuride järgimist.

Kõik eelpool analüüsitud lähenemised käsitlevad otsustusprotsesse, rõhutades intuiitivse ja analüütilise mõtlemise tähtsust erinevates kontekstides. Gigerenzer tõstab sealjuures esile lihtsaid, kuid tõhusaid otsustusreegleid ja heuristikaid, mis aitavad kiirelt ja efektiivselt riske hinnata, eriti olukordades, kus on vaja teha kiireid otsuseid piiratud informatsiooni alusel. Kahneman eristab kahte mõtlemisviisi - kiiret ja intuiitivset ning aeglast ja loogilist, rõhutades nende süsteemide tähtsust erinevates otsustusolukordades ja vajadust nende teadlikuks tasakaalustamiseks. Klein keskendub täiendavalt kogemuste ja intuitsiooni rollile kiiretes ja keerulistes otsustusprotsessides, mainides pideva koostamise ja praktika tähtsust ning Iyengar peab oluliseks valikute tegemist, tuues esile valikute rohkuse paradoksi ja kognitiivsete eelarvamuste mõju, samuti stressi mõju otsustusprotsessidele. Siinkohal soovib ta lahendusena eneseteadlikkuse suurendamist, eelarvamuste vähendamist ja stressijuhtimist.

2. PIIRIVALVURITE TEADLIKKUSE UURING

Käesolevas peatükis antakse ülevaade läbiviidud empiirilise uuringu metoodikast, valimist ja uuringu tulemustest.

2.1 Uurimismetoodika ja uurimuse käik

Uuringu käigus analüüsitakse piiripunktide vahelisel alal patrull- ja vaatlustegevuses osalevate esmatasandi piirivalvurite teadlikkust seoses piiriüleste süütegevuste äratundmisega ja sellele reageerimisega. Magistritöös viiakse läbi empiiriline uurimus ning selle läbi viimiseks on valitud fenomenograafiline uurimisstrateegia. Selline lähenemine võimaldab uurida inimlikku kogemust, seda selgitada ning analüüsida uuringu objekti (teadlikkus) kohta. Valitud uuringustrateegia lisaeeliseks on arendada piirivalvurite teadlikkuse kaardistamisel nende kompetentsi, kuna uuritavad omandavad uusi viise enda töö nägemiseks ja hindamiseks (Larsson & Holmström, 2007). Fenomenograafilise uuringu eesmärk on süsteemselt ja detailselt kirjeldada subjektide (piirivalvurite) arusaama kindla nähtuse või fenomeni (piiriülese süütegevuse tundemärgid) kohta (Barnard, et al., 1999). Uuringu lähenemismetoodika abil on võimalik anda struktuurne kirjeldus piirivalvurite töö erinevatele aspektidele ning kuidas iga piirivalvur võib mõista piiriüleseid ebaseaduslikke tegevusi piiril (Larsson & Holmström, 2007). Käesolevas magistritöös on eesmärk uurida piirivalvurite arusaama ja nende selgitusi süütegevuse äratundmise kohta välipiiril, selle avastamisest ja reageerimisest. Kuna inimesed mõistavad isiklikust kogemusest lähtuvalt fenomene erinevalt, siis on oluline iga üksikisiku arvamus. Pärast andmete kogumist toimub tähendusüksuste kodeerimine ja grupeerimine, millest luuakse kirjelduskateooriate süsteem. Seejärel kõrvutatakse piirivalvurite seisukohad ja arusaamad teoreetiliste lähtekohtadega.

Andmekogumise meetodina kasutatakse poolstruktureeritud ekspertintervjuusid (Flick, 2009, pp. 212-213), mis võimaldavad saada hinnanguid mitmekülgsemalt, rõhutades just ekspertide (piirivalvurite) teadmisi ja kogemust nende valdkonnas (Flick, 2009, pp. 150, 165).

Valimi koostamisel lähtutakse eesmärgistatud valimi koostamise põhimõttest (Teddlie & Yu, 2007, pp. 80-81) eesmärgiga kaasata valimisse patrull- ja vaatlustegevusega sihistatult

tegelevad piirivalvurid ja nende grupijuhid PPA Ida ja Lõuna prefektuurist, kellel on valdkonna ning selle vahetu juhtimise ja töö planeerimise kogemus. Mõlemad prefektuurid valiti seetõttu, et ainult nendes prefektuurides teostatakse riigipiiri valvamist seoses EL välispiiri olemasoluga, mis ei asu Schengeni sisepiiril (nt Eesti-Läti piir). Valimis on oluline, et piirivalvurid oleksid võimalikult erineva taustaga (töö asukoht, töökogemus, ametikoht, sooline erinevus, töö iseloom), et säiliks andmete variatiivsus, usaldusväärsus ja esinduslikkus. Samuti on vajalik just uurida ainult piirivalvurite kogemust ja nende arusaama, kuna magistriltöö fookusest lähtuvalt oli oluline teada saada just piirivalvurite kogemus. Eelduslikult peaksid nemad olema kõige teadlikumad erinevatest tegutsemisviisidest ja piiriülestest süütegudest kas siis isiklike kogemuste kaudu või erinevate riskianalüüside, ohuhinnangute ja muude teabetoodete tõttu. Seetõttu ei olnud otstarbekas kaasata valimisse analüütikuid ja grupijuhtide juhte. Piirivalvurite kui esmatasandi ametnike kogemusuuring aitab mõista, kuidas erinevaid teabetooteid on koostatud ja edastatud piirivalvuritele.

Katseintervjuu järgselt viidi läbi kodeerimine, millega loodi esmased kategooriad ja koodid. Samuti toimusid kodeerimised peale iga intervjuud, mille abil määratleti hetk, millest alates uusi koode intervjuudega juurde ei tekkinud – tekkis küllastumus (Trotter, 2012, p. 399).

Uuringu läbiviimise valiidsuse ja reliaabluse tagamiseks teadvustas magistriltöö autor enda taustateadmist uuritava valdkonna kohta ning teadlikult minimeeris enda isiklikku ja oma teadmistest tulenevat mõju uuringu läbiviimisele ja tulemustele, võttes kasutusele vastavad meetmed, mis on välja toodud tabelis 1 (Noble & Smith, 2015, p. 34).

Tabel 1. Empiirilise uuringu valiidsus ja reliaablus (autori koostatud (Noble & Smith, 2015, p. 34) põhjal)

Valiidsus	empiirilise uuringu tulemused võivad välja tuua teistsugused vaated valdkonnale, mis ei pea ühtima magistriltöö autori arvamusega
Reliaablus	uuringu läbiviimisel astuti teadlikud sammud (nt enne intervjuud öeldi, et uuring viiakse läbi magistrandi, mitte kolleegi poolt ja samuti intervjuueeritavad andsid nõusolekulehele kinnituse allkirja vastu, et on nõus intervjuus osalema) selleks, et saavutada neutraalsus. Samuti, et ei oleks mõjutatud intervjuueeritavate vastused

Kuna uuring viidi läbi PPA töötavate ametnike ja spetsialistidega, pöördus autor 26.01.2024 uuringu läbiviimise nõusoleku saamiseks PPA poole. 23.02.2024 andis PPA uuringu korraldamiseks nõusoleku reg.nr 1.1- 14/26-2. Valimisse (n = 12) algselt kaasatud eksperdid andsid kõik nõusoleku intervjuuks. Intervjuud viidi läbi 2024. märtsis ja salvestamiseks kasutati *Skype for Business* sisse ehitatud võimekust ning lisaks samaaegselt salvestati varukoopia mobiiltelefoni helimemo funktsionaalsusega. Lõuna prefektuuri kuue ametniku puhul takistasid vahetute intervjuude läbiviimist nii suur geograafiline kaugus kui ka asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud informatsiooni käitlemise eripärad, lisaks ajalised piirangud, mis tulenesid nende töövahetustest. Ida prefektuuri kuue ametnikuga viidi läbi vahetud intervjuud. Intervjueeritavatele tutvustati intervjuu eelselt magistritöö eesmärki ja metoodikat ning lepidi kokku isikuandmete kasutamise õiguses. Samuti esitati neile nõusolekuleht osalemaks intervjuudes ning need allkirjastati. Ida prefektuuri ametnikud käsitsi ning Lõuna prefektuuri ametnikud tegid seda digitaalse allkirjaga.

Saadud intervjuu transkribeeriti telefoni audiofailide põhjal. Audiofailid ja transkriptsioonid ei ole käesoleva magistritöö lisad, neid hoiab ja säilitab magistritöö autor. Transkribeerimise käigus anti igale intervjueeritavatele unikaalne tunnuscode, mida kasutati läbivalt transkriptsioonis ja mida kasutatakse käesoleva magistritöö tulemustele viidates. Tunnus võimaldab identifitseerida ja eristada grupijuhte ja piirivalvureid. Grupijuhtidel kasutatakse tunnust GJ ja piirivalvuritel PV, millele järgneb number, näiteks „GJ1, 2024“. Tunnused koos intervjuu läbiviimise aja, kestvuse ja ametikohaga on toodud tabelis 2.

Tabel 2. Ekspertintervjuude tunnused, intervjueeritava ametikoht, intervjuude läbi viimise aeg ning kestvus (autori koostatud)

Jrk	Intervjueeritava tunnus	Ametikoht	Piirivalve kogemus (aastates)	Intervjuu läbiviimise aeg	Kestvus (tunnid:minutid)
1.	GJ1	Grupijuht	25	11.03.2024	01:05
2.	GJ2	Grupijuht	15	12.03.2024	00:45
3.	GJ3	Grupijuht	20	15.03.2024	00:46
4.	GJ4	Grupijuht	23	25.03.2024	00:43
5.	PV1	Piirivalvur	7	12.03.2024	00:48
6.	PV2	Piirivalvur	31	14.03.2024	00:50

7.	PV3	Piirivalvur	2	16.03.2024	00:29
8.	PV4	Piirivalvur	23	16.03.2024	00:50
9.	PV5	Piirivalvur	31	16.03.2024	00:34
10.	PV6	Piirivalvur	24	19.03.2024	00:38
11.	PV7	Piirivalvur	16	19.03.2024	00:34
12.	PV8	Piirivalvur	8	23.03.2024	01:01

Intervjuu küsimused koostati magistritöö uurimisküsimuste järgi ning tuginedes esimese peatüki teoreetilistele lähtekohtadele. Intervjuuküsimustik on toodud käesoleva töö lisa (vt lisa 1).

Transkribeeritud intervjuude analüüsimiseks kasutati *NVivo* tarkvara, versiooni 14.23.3 (62). Transkribeeritud failide alusel viidi läbi nende sisuanalüüs, milleks kasutati intervjuude avatud kodeerimist ning uurimisküsimuste sisu järgselt kodeeriti tulemused viide kategooriasse ning kategooriatesse tekkisid nii koodid kui ka alamkoodid (Flick, 2009, p. 309). Intervjuude kodeerimistabel koos kategooriate, alamkoodide ja korduvustega on toodud töö lisa (vt lisa 2).

2.2 Ekspertintervjuude tulemused

Peatükk eemaldatud tööst autori poolt kuna sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1.

2.3 Ekspertintervjuude tulemuste analüüs

Peatükk eemaldatud tööst autori poolt kuna sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1.

2.4 Järeldused ja ettepanekud

Peatükk eemaldatud tööst autori poolt kuna sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1.

2.4.1 Töö praktiline väärtus

Magistritöö tervikuna omab arvestavat praktilist väärtust PPA piirivalve valdkonnale, aidates kaasa süsteemsemale teabe- ja teaduspõhisele lähenemisele. See omakorda aitab tõsta teadlikkust piiriülesest süütegevusest mitte ainult piirivalve valdkonnas vaid laiemalt, sest piiriüleised süüteod on seotud nii raske peitkuritegevusega kui ka keskkonna alaste süütegudega. Töö väljund aitab ühtlustada piirivalve büroodes kasutatavaid teabepõhise lähenemise põhimõtteid, aitab tekitada arusaama hetkeolukorrast piirivalvurite teadlikkusest ning annab ülevaate piirivalvurite info kogumise allikatest. Selle teadmise pinnalt saab teha järgmisi valikuid teadlikumalt ja eesmärgistada ühtset piirivalve teabejagamise protsessi. Tulemusi saaks rakendada ka teistes teabehanke, -jagamise ja -süsteemiseerimise valdkondades, vajadusel vastavalt oludele ja sihtrühmale ümber kohandades.

Magistritöö käigus selgunud praktilised kogemused annavad selge arusaama hetkeolukorrast ja suunamuutuse vajadusest teadlikkuse arendamiseks, mida rikastavad teoreetilised lähtekohad.

Uurimise käigus selgus, et kuigi pikema staažiga piirivalvuritel on olemas hea kogemuste pagas töö tegemiseks ja selgelt eristus vajadus toetada nooremaid piirivalvureid, on pikemas perspektiivis siiski vaja ka staažikamate piirivalvurite teadmisi uuendada. Vajadus oleks veel uurida piirivalve büroode ohuhinnanguid, milline on nendes sisalduv informatsioon

ning kuidas see info edastatakse piirivalvuritele nende teadlikkuse suurendamiseks ning kas sealt tulenev informatsioon abistab neid indikaatorite tabamisel.

2.4.2 Töö piirangud ja puudused

Peamiseks piiranguks on ettepanekute rakendamine, sest need on tehtud erinevatele asutustele (PPA, Sisekaitseakadeemia) ning ettepanekute rakendamist ei saa otseselt mõjutada ega suunata magistritöö autori poolt. Samuti puuduvad autoril selleks finantsilised vahendid.

2.4.3 Ettepanekud edasisteks tegevusteks

Tulenevalt magistritöös kajastatud ettepanekutest, on vaja anda aega nende rakendamiseks ning kindla aja möödudes on vaja hinnata nende toimivust. Piiranguks võib olla ka lahenduste rakendamine ise, kuna see sõltub eelkõige PPA ametnikest ja otsustest ning pole otseselt sõltuvuses magistritöö autoriga.

Edasiste uuringute raames peab kindlasti pöörama rohkem tähelepanu piirivalve valdkonnale ja eriti teadlikkuse arendamise võimalustele kasutades ka teisi politseitöö teabemudeleid nagu näiteks probleemipõhine, tõendus põhine aga ka teabepõhine politseitöö mudelit. Piirivalve valdkonnas kasutuses olev riskianalüüsi põhine mudel oma olemuselt sarnaneb politsei teabetöö mudelile ning nende võrdlus oleks väärtuslik valdkonnale tervikuna.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk oli selgitada välja piiripunktide vahelisel alal patrull- ja vaatlustegevuses osalevate esmatasandi piirivalvurite tänased teadmised piiriülese süütegevuse tundemärkidest, nende tuvastamisest ja neile reageerimise viisidest. Võimalike puuduste avastamisel tuua välja puuduse põhjused ning teha ettepanekud olukorra parandamiseks. Eesmärgi saavutamiseks uuriti teoreetilisi lähtekohtasid ning viidi läbi ekspertintervjuud piirivalvuritega. Kvalitatiivse uurimisstrateegiana kasutati fenomenograafilist uuringut ja andmekogumismeetodina poolstruktureeritud ekspertintervjuusid.

Läbiviidud uuringu teoreetilises osas selgus, kuidas arendada piirivalvurite teadlikkust ja oskusi piiriüleste süütegevuste äratundmiseks ja nendele reageerimiseks. Julgeolekustamise teooriat kasutades anti teoreetiline raamistik rände ja piirikuritegevuse julgeolekustamisele. Tähelepanu pööratakse ka riskisotsioloogiale, et mõista piirivalvurite riskitajumist, mis hõlmab riskide tajumist, hindamist ja nendele reageerimist. Käsitleti Kopenhaageni koolkonna julgeolekukontseptsiooni laiendamist, rõhutades mitmetahulist julgeoleku mõistet ja julgeolekustamise protsessi, kus teatud nähtused esitletakse ohuna, nõudes erakorralisi meetmeid. Oluline osa on ka piirivalvuritel kui julgeolekustajatel, kes peavad suutma tuvastada ja reageerida mitmesugustele ohtudele. Lisaks tuuakse esile riskianalüüsi tähtsus, rõhutades vajadust adekvaatselt tajuda ja hinnata riske, mis on seotud piiriülese süütegevusega nagu inimkaubandus ja terrorism. Teoreetiline käsitlus pakub piirivalvuritele meetodikaid ja lähenemisi, mis aitavad parandada nende võimekust riskidega toimetulekuks ja julgeoleku tagamiseks piirialadel.

Ekspertintervjuude põhjal on piirivalvurite kokkupuude piiriüleste süütegevustega laiaulatuslik, rõhutades nende olulist rolli julgeolekustamises ja riskitaju tähtsust. Kuigi piirivalvurid on enamasti kursis tavapärase piiriüleste süütegevustega nagu salakaubavedu, on teatud süütegevuse liikide, nagu inimkaubandus, teadlikkus madal, viidates koolituslünkadele. Kogemuste tähtsus on rõhutatud, kuid ka vähem kogunud piirivalvurid näitavad spetsiifilisi teadmisi, näiteks tehniliste vahendite kasutamisest süüteo toimepanijate poolt. Ettepanekud PPA-le hõlmavad sihipäraste koolituste arendamist ja teadmiste jagamise soodustamist organisatsioonisiselt, rõhutades pidevat õpet ja tehnoloogiliste uuendustega kohanemist.

Tundemärkide avastamine on piirivalve töö keskmes, hõlmates jälgede tuvastamist ja kahtlaste isikute kontrolli, kasutades mitmeid meetodeid nagu jalgsi patrullid ja seirevahendid. Kogenud piirivalvurid on sageli osavamad tundemärkide tuvastamisel, rõhutades jällegi kogemuste rolli. Ettepanekud sisaldavad täiendkoolituste arendamist tundemärkide tuvastamiseks ja seirevahendite uuendamist. Piiriülesele süütegevusele reageerimine hõlmab sekkumist, jälgimist ja kolleegidega konsulteerimist, rõhutades mitmekülgseid sekkumistaktikaid ja koostöö tähtsust. Ettepanekud hõlmavad seiretehnoloogia uuendamist ja selgete juhendmaterjalide koostamist.

Informatsiooni omandamine on mitmekesine, toetudes isiklikule kogemusele ja kolleegidelt saadud teabele. Puudujääkidele vaatamata on oluline tagada ajakohase teabe levik kõigile asjaosalistele. Ettepanekud hõlmavad struktureeritud teabevahetussüsteemi arendamist ja kombineeritud koolituste korraldamist. Teadlikkuse arendamine nõuab mitmekesiseid õppevorme ja rahvusvahelist koostööd, rõhutades mh virtuaalreaalsuse ja simulatsioonide kasutuselevõttu ning teaduspõhise lähenemise kaasamist. Ettepanekud hõlmavad innovatiivsete õppevormide kasutuselevõttu ja rahvusvahelise koostöö tugevdamist.

Magistritöö lõpus esitati soovitusel edasisteks tegevusteks. Edasised uuringud võiksid hinnata muudatuste rakendamist ja nende tulemusi.

SUMMARY

The aim of this master's thesis was to elucidate the current knowledge of first-level border guard officers, who participate in patrol and observation activities in the areas between border control points, regarding the signs of cross-border crime, their detection, and the methods of response.

In the theoretical part of the thesis, the concept of securitization developed by the Copenhagen School was discussed to provide a theoretical framework for understanding the securitization of migration and border crime. Additionally, the theory of risk sociology was employed to examine the risk perception of border guards, aiming to understand their perception, assessment, and management of risks from social perspectives.

To achieve this aim, an empirical study was conducted using a phenomenographic research strategy. Semi-structured expert interviews were employed as the data collection method, and a qualitative content analysis was performed for data analysis. During the interviews, a structured description of various aspects of the border guard officers' work was collected, including how each border guard understands cross-border illegal activities. The analyzed viewpoints and understandings of the border guard officers were then compared with the theoretical foundations.

The results of the study conducted for this master's thesis revealed that border guard officers have extensive exposure to cross-border crime, emphasizing their significant role in securitization and the importance of risk perception. While border guard officers are generally familiar with common cross-border crimes such as smuggling, there is a low awareness of certain types of crime, such as human trafficking, indicating training gaps. The importance of experience was highlighted, but even less experienced border guard officers demonstrated specific knowledge, such as the use of technical tools by perpetrators. Recommendations for the Police and Border Guard Board (PBGB) include the development of targeted training programs and the promotion of knowledge sharing within the organization, emphasizing continuous learning and adaptation to technological advancements.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Akkerman, M., 2023. *Global Spending on Immigration Enforcement Is Higher than Ever and Rising*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: <https://www.migrationpolicy.org/article/immigration-enforcement-spending-rising>

[Kasutatud 05 01 2024].

Austin, J. L., 1962. *How to Do Things with Words*. Oxford: Oxford University Press.

Australian Government, 2023. *homeaffairs.gov.au*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: <https://www.homeaffairs.gov.au/reports-and-pubs/Annualreports/home-affairs-annual-report-2022-23.pdf>

[Kasutatud 20 12 2023].

Aven, T., 2008. *Risk Analysis: Assessing Uncertainties beyond Expected Values and Probabilities*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.

Aven, T., 2016. Risk assessment and risk management: Review of recent advances on their foundation. *European Journal of Operational Research*, 253(1), pp. 1-13.

Baldaccini, A. & Toner, H., 2008. From Amsterdam and Tampere to the Hague: An Overview of Five Years of EC Immigration and Asylum Law. rmt:: *Whose Freedom, Security and Justice?*. Portland: Hart Publishing, pp. 1-22

Baldwin, S. B. et al., 2011. Identification of human trafficking victims in health care setting. *Health and Human Rights*, 13(1), pp. 36-49.

Balzacq, T., 2005. The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context. *European Journal of International Relations*, 11(2), pp. 171-201.

Balzacq, T., 2010. *Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve*. London: Routledge.

Barnard, A., McCosker, H. & Gerber, R., 1999. Phenomenography: A Qualitative Research Approach for Exploring Understanding in Health Care. *Qualitative Health Care*, 9(2), pp. 212-226.

Barnett, T., 2019. Capability Gaps Threatening CBP's Present and Future Operations. *Homeland Security Affairs*, 15(3), pp. 1-14.

Beck, U., 1992. *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage Publications.

Beck, U., 1999. *World Risk Society*. Cambridge: Polity Press.

Bigo, D., 2002. Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease. *Alternatives*, 27(1), pp. 63-92.

Boholm, Å., 1998. Comparative studies of risk perception: A review of twenty years of research. *Journal of Risk Research*, 1(2), pp. 135-163.

Boswell, C., 2007. Migration Control in Europe After 9/11: Explaining the Absence of Securitization. *Journal of Common Market Studies*, 45(3), pp. 589-610.

Brouwer, E., 2008. *Digital borders and real rights: Effective remedies for third-country nationals in the Schengen Information System*. Leiden-Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

Buzan, B., Waever, O. & de Wilde, J., 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.

Ceyhan, A. & Tsoukala, A., 2002. The securitization of migration in Western societies: Ambivalent discourses and policies. *Alternatives*, 27(1), pp. 21-39.

Council of the European Union, 2002. *Plan for the management of the external borders of the Member States of the European Union. 10019/02.*, Brussels: Council of the European Union.

Council of European Union, 2009. *Updated EU Schengen Catalogue on External borders control, Return and readmission. 7864/09.*, Brussels: Council of the European Union.

Douglas, M. & Wildavsky, A., 1982. *Risk and Culture: An Essay on the Selection of Technological and Environmental Dangers*. 1st toim. California: University of California Press.

Ericson, R. V. & Haggerty, K. D., 1997. *Policing the Risk Society*. Toronto: University of Toronto Press.

Euroopa Liit, 2016. *Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. Leping. 2016/C 202/01*.

Euroopa Parlament ja Nõukogu, 2016. *MÄÄRUS (EL) 2016/399*, Brüssel: Euroopa Parlament ja Nõukogu.

Euroopa Parlament ja Nõukogu, 2019. *MÄÄRUS (EL) 2019/1896*, Brüssel: Euroopa Parlament ja Nõukogu.

Europol, 2020. *European Union Terrorism Situation and Trend report*. [Võrgumaterjal] Saadaval:

https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/european_union_terrorism_situation_and_trend_report_te-sat_2020_0.pdf

[Kasutatud 20 12 2023].

Flammini, F., Setola, R. & Franceschetti, G., 2013. *Effective Surveillance for Homeland Security: Balancing Technology and Social Issues*. 1st ed. New York: CRC Press.

Flick, U., 2009. *An Introduction to Qualitative Research*. 4th toim. London: Sage Publications.

Frontex, 2021. *CIRAM 2.1*, Warsaw: Rondo ONZ.

Frontex, 2022. *Risk Analysis*, Warsaw: Frontex.

Frontex, 2022. *Strategic Risk Analysis 2022*, Warsaw: Frontex.

Gigerenzer, G., 2014. *Risk Savvy: How to Make Good Decisions*. New York: Penguin UK.

Guild, E., 2009. *Security and Migration in the 21st Century*. Cambridge: Polity Press.

Heiler, G. et al., 2023. A large-scale empirical investigation of specialization in criminal career. *Scientific Reports*, 13(1).

Hopkin, P., 2017. *Fundamentals of Risk Management 4th Edition: Understanding, Evaluating and Implementing Effective Risk Management*, London: Kogan Page.

Hubbard, D., 2009. *The Failure of Risk Management: Why It's Broken and How to Fix It*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.

Huysmans, J., 2000. The European Union and the Securitization of Migration. *Journal of Common Market Studies*, pp. 751-777.

Huysmans, J., 2006. *The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU*. Abingdon: Routledge.

Iyengar, S., 2010. *The Art of Choosing*. New York: Twelve.

Kahneman, D., 2011. *Thinking, Fast and Slow*. London: Penguin Books.

Klein, G., 1998. *Sources of Power: How People Make Decisions*. Cambridge, MA: MIT Press.

Kukk, S., 2012. *Piirivahejuhtumite avastamisvõimekuse suurendamise võimalused Saatse kordoni näitel. Lõputöö*. Muraste: Sisekaitseakadeemia.

Kumm, R., 2015. *Teabetoodete kasutamine juhtimisotsuste tegemisel kriminaalpolitseis. Magistritöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Landeta, J., 2006. Current validity of the Delphi method in social sciences. *Technological Forecasting and Social Change*, 73 (5), pp. 467-482.

Larsson, J. & Holmström, I., 2007. Phenomenographic or phenomenological analysis: does it matter? Examples from a study on. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 2(1), pp. 55-64.

Leonard, S. & Kaunert, C., 2016. The extra-territorial processing of asylum claims. *Forced Migration Review*, 51, pp. 48-50.

Linstone, H. & Turloff, M., 1975. *The Delphi method: Techniques and applications*. UK: Addison-Wesley.

Lupton, D., 1999. *Risk*. 2nd edition. London: Routledge.

Lyon, D., 2003. *Surveillance after September 11*. Cambridge: Polity.

McDonald, M., 2008. Securitization and the Construction of Security. *European Journal of International Relations*, 14(4), pp. 563-587.

McDowell, D., 2009. *Strategic Intelligence: A Handbook for Practitioners, Managers and Users, Revised Edition*, Lanham, Maryland; Toronto; Plymouth: Scarecrow Press.

Miller, T., 2014. *Border Patrol Nation: Dispatches from the Front Lines of Homeland Security*. San Francisco: City Lights Publishers.

Molenda, M., 2003. In search of the elusive ADDIE model. *Performance Improvement*, 42(5).

Morehouse, C., 2009. *Combating Human Trafficking: Policy Gaps and Hidden Political Agendas in the USA and Germany*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Noble, H. & Smith, J., 2015. Issues of validity and reliability in qualitative research. *Evidence-Based Nursing*, 18(2).

Okoli, C. & Pawlowski, D. S., 2004. The Delphi method as a research tool: an example, design considerations and applications. *Information & Management*, 42(1), pp. 15-29.

O'Malley, P., 2004. *Risk, Uncertainty and Government*. London: Glasshouse Press.

Peter, A. & Snyder, T., 2000. *The Wall Around the West: State Borders and Immigration Controls in North America and Europe*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Politsei- ja Piirivalveamet, 2020. *Politseisündmuste riskiankeedid*. [Võrgumaterjal] Saadaval:

<https://www.politsei.ee/files/Anal%C3%BC%C3%BCs%20ja%20statistika/politseisuendum-use-riskianalueuesi-riskiankeedid-2020-.pdf?719f076219>

[Kasutatud 29 12 2023].

Politsei- ja Piirivalveamet, 2022. *AK_Ida prefektuuri piirivalvebüroo piiriolukorra ja ebaseadusliku rände ülevaade ning ohuhinnang 2022*, Jõhvi: Politsei- ja Piirivalveamet.

Renn, O., 2008. *Risk Governance: Coping with Uncertainty in a Complex World*. London: Earthscan.

Riigikogu, 2017. *Eesti julgeolekupoliitika alused*. [Võrgumaterjal]

Saadaval: https://www.riigiteataja.ee/aktiis/3060/6201/7002/395XIII_RK_o_Lisa.pdf

[Kasutatud 29 12 2022].

Rosenblum, M. R., Bjelopera, J. P. & Finklea, K. M., 2013. *Border Security: Understanding Threats at U.S. Borders*. Washington D.C.: University of North Texas Libraries.

Salm, K., 2015. *Salakaubandusest tingitud laekumata jäänud aktsiisitulu Eestis. Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Salter, M. B., 2008. When the exception becomes the rule: Borders, sovereignty, and citizenship. *Citizenship Studies*, 12(4), pp. 365-380.

Shelley, L., 2010. *Human Trafficking: A Global Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

Siseministeerium, 2021. *Siseturvalisuse arengukava 2020 - 2030*. [Võrgumaterjal] Saadaval: <https://www.siseministeerium.ee/media/748/download> [Kasutatud 29 12 2022].

Siseminister, 2008. *Piirikontrolli andmekogu põhimäärus*. Määrus, RT I, 28.12.2003, 21.

Skulmoski, G. J., Hartman, F. T., Krahn, J., 2007. The Delphi Method for Graduate Research. *Journal of Information Technology Education*. 6, pp. 1-21.

Slovic, P., 1987. Perception of Risk. *Science*, 236(4799), pp. 280-285.

Slovic, P., 1997. Trust, Emotion, Sex, Politics, and Science: Surveying the Risk-Assessment Battlefield. *University of Chicago Legal Forum*, Issue 1, pp. 59-99.

Stritzel, H., 2007. Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond. *European Journal of International Relations*, 13(3), pp. 357-383.

Taleb, N. N., 2007. *The Black Swan The Impact of the Highly Improbable*. New York: Random House Publishing Group.

Teddle, C. & Yu, F., 2007. Mixed Methods Sampling: A Typology With Examples. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(1), pp. 77-100.

Trotter, R. T. 2., 2012. Qualitative research sample design and sample size: Resolving and unresolved issues and inferential imperatives. *Preventive Medicine*, 55(5), pp. 398-400.

United Nations Office on Drugs and Crime, 2016. *Global report on trafficking in persons*, New York: United Nations.

United Nations Office of Drugs and Crime, 2018. *Global Report on Trafficking in Persons*, New York: United Nations.

United States Department of State, 2019. *Trafficking in Persons Report*, s.l.: United States Department of State.

Välisluureamet, 2019. *Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas*. [Võrgumaterjal] Available at: <https://www.valisluureamet.ee/doc/raport/2019-et.pdf> [Kasutatud 29 12 2022].

Waeber, O., 1995. Securitization and Desecuritization. rmt.: R. D. Lipschutz, toim. On security. New York: Columbia University Press, pp. 46-86

Wæver, O., 2000. The EU as a security actor: Reflections from a pessimistic constructivist on postsovereign security orders. rmt.: M. Kelstrup & M. Williams, toim-d *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, Security and Community*. London: Routledge, pp. 250-294.

Žakin, S., 2016. *Tubakatoodete salakaubandus Eestis ja selle tõkestamise probleemid. Lõputöö*. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Tallinna Kolledž.

Zwitter, A., 2016. *Humanitarian Intelligence: A Practitioner's Guide to Crisis Analysis and Project Design*. London: Rowman & Littlefield.

TABELITE LOETELU

Tabel 1. Empiirilise uuringu valiidsus, reliaablus ja üldistatavus (autori koostatud (Noble & Smith, 2015, p. 34) põhjal)	34
Tabel 2. Ekspertintervjuude tunnused, intervjueeritava ametikoht, intervjuude läbi viimise aeg ning kestvus (autori koostatud)	35
Tabel 3. Kokkupuude ebaseaduslike süütegudega, võrdlevalt. Väljavõte Nvivist (autori koostatud)	37
Tabel 4. Teadlikkus tundemärkide avastamisest ja viisist, võrdlevalt. Väljavõte Nvivist (autori koostatud).....	40
Tabel 5. Ebaseaduslikule piiriülesele süütegevusele reageerimise viisid võrdlevalt. Väljavõte Nvivist (autori koostatud)	45
Tabel 6. Ebaseaduslikke piiriülestest süütegudest informatsiooni omandamine, võrdlevalt. Väljavõte Nvivist (autori koostatud)	48
Tabel 7. Võimalused teadlikkuse arendamiseks ebaseaduslikke piiriülestest süütegudest, võrdlevalt. Väljavõte Nvivist (autori koostatud)	51

LISA 1. EKSPERTINTERVJUUDE KÜSIMUSED

Taustainfo küsimused intervjueeritava valdkonna, ametikoha ja staaži kohta. Kuidas te enda jaoks defineerite mõiste: piiriülene süütegevus?

Milliseid piiriüleseid süütegusid olete piiril töötades kohanud?

Milliseid piiriüleseid süütegusid Teie kaastöötajad piiril töötades on kohanud?

Kuidas te isiklikult neid süütegusid tuvastate?

Kuidas te tuvastaksite neid süütegusid, mida on kaastöötajad kohanud?

Milliseid tundemärke peate kõige olulisemaks erinevate süütegevuste äratundmisel?

Kuidas olete omandanud oskused ja teadmised nende tundemärkide tuvastamiseks?

Millistest oskustest ja teadmistest jääb teil puudu, et neid tundemärke tuvastada?

Kirjeldage olukorda, kus te reageerisite süütegevusele. Kuidas te seda tegite?

Kuidas te tagantjärele hindate oma tegevust? Mis läks hästi ja mida oleks võinud paremini teha või tähele panna?

Milliseid meetmeid või koolitusi peate vajalikuks oma teadlikkuse tõstmiseks süütegevuste tuvastamisel?

LISA 2. Ekspertintervjuude kodeerimistabel. Kategooria 1. Piiriülese süütegevusega kokkupuude.

Tabel eemaldatud tööst autori poolt kuna sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1.

**LISA 3. Ekspertintervjuude kodeerimistabel. Kategooria 2.
Tundemärkide avastamine.**

Tabel eemaldatud tööst autori poolt kuna sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1.

LISA 4. Ekspertintervjuude kodeerimistabel. Kategooria 3. Reageerimine.

Tabel eemaldatud tööst autori poolt kuna sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1.

**LISA 5. Ekspertintervjuude kodeerimistabel. Kategooria 4.
Informatsiooni omandamine.**

Tabel eemaldatud tööst autori poolt kuna sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1.

LISA 6. Ekspertintervjuude kodeerimistabel. Kategooria 5. Teadlikkuse arendamine.

Tabel eemaldatud tööst autori poolt kuna sisaldab juurdepääsupiiranguga teavet. Alus AvTS § 35 lg 1 p 5 prim 1.